ΑΡΙΘ. ΤΕΥΧΟΥΣ 39 ΜΑΡΤΙΟΣ 1928

ΓΕΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐκδίδοται κατὰ μῆνα
τῇ συνδρομῇ τοῦ Γενικοῦ
Ἐπιτελείου τοῦ Στρατοῦ.

ΑΘΗΝΑΙ

ΤΥΠΟΙΣ Ι. Γ. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

262 - ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ - 262

1928.

ΘΕΑΤΡΟΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΑΝΑΤ. ΘΡΑΚΗΣ[α]

(Συνέχεια ἐκ τοῦ τεύχους μηνὸς Φεβρουαρίου 1928)

ὅρα σχετικὸν πρόχειρον διάγραμμα εἰς τεῦχος μ. Φεβρουαρίου 1928).

Β΄.—Ἄς ὑποθέσωμεν ἤδη κίνησιν στρατοῦ ἀπὸ δυσμῶν (ἤτοι ἀπὸ τῆς Δ. Θράκης) ὁρμωμένου πρὸς ἀνατολὰς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ. Ὁ στρατὸς οὗτος θὰ προσκρούσῃ ἐπὶ φυσικῶν γραμμῶν ἀμύνης, αἵτινες, ***πιθανῶς***, ἔσονται αἱ ἑξῆς

α΄.) Ἡ γραμμὴ τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου (Μαρίτσης) ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ παρὰ τὴν Αἶνον.

Ἔχει ἀνάπτυξιν ἡ μετωπικὴ γραμμὴ αὕτη περὶ τὰ 150 χλμ. καὶ ἐμφανίζεται ἡ βαθεῖα αὕτη γραμμή, ***κατὰ τὸ εἰρημένον τμῆμα***, ἔχουσα σημαντικὴν ποσότητα ὕδατος ἐν πάσῃ ὥρᾳ τοῦ ἔτους, (βάθους 1 μ.,80—2 μ., 20 καὶ πλάτους 70—100 μ.), ταχύτητα ῥοῦ 1,5 μ. περίπου κατὰ 1΄΄, καὶ φύσιν πυθμένος ἀμμώδη. Νοτίως τοῦ Κερεμεκλῆ καὶ τῶν Κυψάλων μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ (ἤτοι ἐπὶ μήκους 40 περίπου χλμ.) ἅπασα ἡ ἔκτασις ἑκατέρωθεν τοῦ Ἕβρου εἶνε ἑλώδης, ἐπὶ πλάτους 5 6 χλμ. Ὁμοίως ἑλῶδες εἶνε τὸ ἔδαφος ἑκατέρωθεν τοῦ Ἕβρου καὶ περὶ τὸ Σουφλίον, παρὰ τὴν Μάνδραν, καὶ τὸ Σαλτίκιοΐ, Ἀκῶς τοῦ Διδυμοτείχου, καὶ παρὰ τὸ Κούλελι Μπουργάς.

(α) Ἐκ τῶν εἰς τὴν Σχολὴν Πολέμου γενομένων ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου ἱππικοῦ Ν. Κ. Σπυροπούλου, διαλέξεων, κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1925—1926 καὶ 1926—1927.

Συνεπῶς ἐπαυξάνεται ἡ ἀμυντικὴ ἀξία τοῦ κωλύματος τοῦ Ἕβρου ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν τοιούτων ἑλῶν, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως σμικρύνεται τὸ ὅλον ἀνάπτυγμα τῆς καταληπτέας γραμμῆς τοῦ μετώπου.

Ἡ ποταμία γραμμὴ τοῦ Ἕβρου, Νως τῆς Ἀδριανουπόλεως μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ, εἶνε διαβατὴ μόνον ἐπὶ τῆς ὁδικῆς καὶ σιδηροδρομικῆς γεφύρας παρὰ τὸ Κούλελι Μπουργάς, κατὰ δὲ τὸ θέρος καὶ τὴν παρατεταμένην ξηρασίαν, καὶ διὰ τῶν ἑξῆς πόρων· 1) Νως τοῦ Ἀρναούτκιοϊ· 2) Ν. Α. τοῦ Διδυμοτείχου (τρεῖς πόροι)· 3) Ν. Α. τοῦ Κιρᾶ Μπουνάρ· 4) παρὰ τὸ Σαλτίκιοϊ(δύο πόροι)· 5) παρὰ τὸ Σουφλίον (τρεῖς πόροι)· 6) παρὰ τὸ Κερεμεκλῆ· 7) παρὰ τὸ Καλντιρκόζ· καὶ 8) ἐν τῷ Δέλτα τοῦ Ἕβρου (ἀπὸ Χασάμπεϋ εἰς Αἶνον).

Οἱ πόροι οὗτοι ἔχουσι βάθος ὕδατος περίπου 0.80 μ.—1,2 μ., πλάτος περὶ τὰ 3—5 μ., ταχύτητα ῥεύματος μικρὰν καὶ φύσιν κοίτης χαλικώδη ἢ ψαμμώδη. Εὐνόητον ὅτι πολλάκις μετατίθενται ἢ ἐξαφανίζονται οἱ πόροι οὗτοι.

Ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως περίπου μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ Κούλελι Μπουργάς, τὰ πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἕβρου ὑψώματα, ἐγγὺς καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ διήκοντα, πρόδηλον ὅτι ὑπερέχουσι δεσπόζοντα τῆς ἀντικρὺ πεδινῆς λωρίδος τῆς Δυτικῆς Θράκης.

Τὰ Νως τοῦ Κούλελι Μπουργὰς ὑψώματα (166) δεσπόζουσι τῶν προειρημένων γεφυρῶν καὶ πάσης τῆς πρὸς τὴν ἀριστερὰν τοῦ Ἕβρου ὄχθην, ἕ αντι, ἐδαφικῆς ἐκτάσεως, σχηματίζοντα προέχουσαν πρὸς Ἀ. γωνίαν. Ἀλλ' ἐξ ἀντιθέτου ἡ προέχουσα αὕτη πρὸς Ἀ. γωνία Νως τοῦ Κούλελι Μπουργάς, ὑπόκειται εἰς συγκεντρωτικὰ πυρὰ πυροβολικοῦ, ἀπότε τοῦ χώρου περὶ τὸ Χ. Τσακμὰκ (ΒΑ, τῶν γεφυρῶν) καὶ ἀπὸ τοῦ Χ. Τζαμιτζὶλ (ΝΑ. τοῦ Διδυμοτείχου) καὶ ἀκόμη κατὰ μέτωπον ἀπὸ τοῦ χώρου Ἀ. τῶν γεφυρῶν.

Νοτιώτερον μεταξὺ Διδυμοτείχου καὶ Σουφλίου δύναται γενικῶς νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ ὑψώματα, περίπου ἵστανται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χωροσταθμικοῦ ἐπιπέδου.

Ἔτι δὲ νοτιώτερον τῶν ἑλῶν τοῦ Σουφλίου ὁ ποταμὸς διανοίγεται εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Κυψάλων. Μόνον παρὰ τὸ Κερεμεκλῆ ὑπάρχουσι γήλοφοί τινες (123 ὑψ.) παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην, εἰς οὓς ἀπολήγει ἀντηρὶς ἀποσπωμένη ἀπὸ τοῦ «Μουκάτι Γιαϊλᾶ», καὶ οἵτινες δεσπόζουσι τῆς ἔναντι ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου.

Ἀπὸ τῶν γεφυρῶν τοῦ Ἕβρου παρὰ τὸ Κούλελι Μπουργὰς μέχρι τῆς συμβολῆς τοῦ Ἐργίνη εἰς τὸν Ἕβρον ὁ ἀμυνόμενος ἐν τῷ Ἕβρῳ τουρκικὸς στρατὸς (μέτωπον πρὸς δυσμὰς) θὰ ἔχῃ εἰς τὰ νῶτα αὐτοῦ, κατὰ τὸ τμῆμα τοῦ μετώπου τοῦτο, τὸν Ἐργίνην καὶ τὴν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ ἑλώδη ἔκτασιν. Ἐπομένως θὰ μάχηται προφανῶς ὑπὸ δυσμενεῖς δι᾿ αὐτὸν συνθήκας κατὰ τὸ τμῆμα τοῦ μετώπου τοῦτο.

Θὰ ἐξυπηρετῶνται αἱ ἀνάγκαι τοῦ μετώπου τῶν ἀμυνομένων ἐπὶ τοῦ Ἕβρου (μέτωπον πρὸς δυσμὰς), ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κωνσταντινουπόλεως—Ἀδριανουπόλεως, καὶ ὑπὸ τῶν ἁμαξιτῶν: 1) Κωνσταντινουπόλεως —Λουλὲ Μπουργὰς—Ἀδριανουπόλεως· 2) Κεσάνης—Οὐζοὺν Κιοπροῦ—Ἀδριανουπόλεως· 3) Κεσάνης—Κυψάλων· καὶ 4) Κεσάνης—Αἴνου ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων πεπατημένων ὁδῶν.

Τὸ ἔδαφος ἐν γένει ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ εἶνε γαιῶδες, ὑπὸ τῶν ῥείθρων διαβιβρωσκόμενον βαθέως, καὶ συνεπῶς παρουσιάζεται πολλαχοῦ διατετμημένον, κωλῦον σημαντικῶς τὴν ἐλευθέραν κίνησιν στρατευμάτων ἐπ᾿ αὐτοῦ καὶ δὴ τῶν τροχοφόρων σωμάτων. Μετὰ βροχήν, τὸ ἔδαφος τοῦτο, τὸ χωματῶδες, ἔξω τῶν ὁδῶν ἰδίᾳ, καθίσταται, δύναταί τις εἰπεῖν, δυσκολώτατα βατὸν ὑπὸ στρατοῦ.

β΄) Ἡ σειρὰ τῶν ὑψωμάτων: ἀπὸ τοῦ σιδ. στ. Παυλούκιοϊ διὰ τῶν: ὑψώματος 266 (Νως τοῦ Παυλούκιοϊ)—ὑψώμ. 270 παρὰ τὸ Δογάνκιοϊ—Ποῦϊ Οὐτλὶ νταγ (318)—Γιαϊλὰ νταγ (246)—Κατρατζὶ Τεπὲ—Τούλα Τεπὲ (285)—ὑψωμ. 367 (Δ. τῆς Κεσάνης) μέχρι τοῦ Χαζρὲτ Ἠλίας Τεπὲ (363) [ΝΔ. τῆς Κεσάνης].

Διὰ τῆς βουνοσειρᾶς ταύτης χωρίζονται τὰ ὕδατα τοῦ Χαιρέμπαλα δερὲ (ποταμοῦ τῆς Χαιρεπόλεως) πρὸς ἀνατολάς, ἀπὸ τῶν ὑδάτων τῶν εἰσρεόντων εἰς τὸν κάτω Ἐργίνην καὶ τὸν κάτω Ἕβρον, πρὸς δυσμάς.

Ἡ γραμμὴ ἀμύνης αὕτη, ἐν συνδιασμῷ πρὸς πυρῆνας ἀντιστάσεως: περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐπὶ τῶν περὶ τὸ Ντουμὰν Τεπὲ (191) ὑψωμάτων (ΒΑ τοῦ Κούλελι Μπουργὰς) τῶν κειμένων παραλλήλως καὶ κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου, ἔσεται πιθανῶς ἀρκούντως ἰσχυρὰ πρὸς ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Θράκης ἐξορμῶντος ἀντιπάλου στρατοῦ.

Ἐμφανίζει ἡ ἀμυντικὴ γραμμή, ἣν θεωροῦμεν, τὰ ἑξῆς πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα:

1) Ἐξυπηρετεῖται αὕτη ὀπίσω (μέτωπον πρὸς δυσμάς), ἀπ' ἀνατολῶν τουτ' ἔστιν, ὑπὸ μιᾶς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, δύο ἁμαξιτῶν ἐν καλλίστῃ καταστάσει, καὶ ὑπὸ πολλῶν καρροποιήτων ὁδῶν.

2) Πανταχοῦ παρουσιάζει ἐπικράτησιν ἐπιγείου παρατηρήσεως, ἐφ' ἱκανὴν πρὸς δυσμὰς ἔκτασιν.

3) Παρουσιάζει ζώνας ἐδάφους, διακοπτομένας μὲν ὑπὸ βαθειῶν χαραδρώσεων καὶ ἑπομένως εὐνοούσας τὴν διείσδυσιν τοῦ ἐφορμῶντος ἀντιπάλου, ἀλλ' ἐνταὐτῷ παρεχούσας εὐκόλους τὰς πλαγιοφυλάξεις, ἔτι δὲ ἐπιτηδείας διευθύνσεις δι' ἐξορμήσεις πρὸς ἀντεπιθέσεις τοπικάς.

4) Δυτικῶς τοῦ μετώπου καὶ κατὰ μῆκος αὐτοῦ ῥέουσιν ὁ Ἕβρος καὶ ὁ Ἐργίνης, ἀκόμη δὲ ὑπάρχει ἑλώδης ἔκτασις περὶ τὸ δέλτα τοῦ Ἕβρου καὶ βορειότερον αὐτοῦ. Ἑπόμενον ἄρα ὁ ἀπὸ τῆς Δυτικῆς Θράκης ἐπιχειρῶν στρατὸς νὰ ᾖ ἠναγκασμένος νὰ μάχηται ἔχων εἰς τὰ νῶτα αὐτοῦ σημαντικὰ φυσικὰ κωλύματα.

5) Ἀπολῆγον τὸ βόρειον ἄκρον τῆς μετωπικῆς γραμμῆς ἐπὶ τοῦ Ἐργίνη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰσχυρῶς ἐστηριγμένον, ἐν ᾧ ἀντιστρόφως τὸ νότιον ἄκρον ἀπολήγει εἰς τὸ Αἰγαῖον.

6) Ἔχει μὲν ἀνάπτυξιν ἡ μετωπικὴ γραμμὴ αὕτη ὑπὲρ τὰ 100 χλμ., ἀλλὰ φυσικὸν εἶνε νὰ ὑποτίθηται ὅτι μόνον πυρῆνες τινες ἀντιστάσεως σημαντικοὶ θὰ κατέχωνται ἰσχυρῶς, ἐν ᾧ ἡ λοιπὴ γραμμὴ θὰ ἐπιτηρῆται ἁπλῶς, τηρουμένων πάντοτε ἰσχυρῶν ἐφεδρειῶν ἐν καταλλήλοις θέσεσι πρὸς προώθησιν, ὅπου, ἐν δεδομένῃ στιγμῇ, ἤθελε κριθῇ τοῦτο ἀναγκαῖον.

γ') Ἡ σειρὰ τῶν ὑψωμάτων ἀπὸ Ῥαιδεστοῦ καὶ πρὸς βορρᾶν διὰ Μουρατλῆ μέχρι τῶν ὑψωμάτων 112—133 (παρὰ τὸ χ. Μουσινλῆ καὶ βορειότερον.

Καλύπτουσα τὰς ὁδούς, αἵτινες ἀπὸ δυσμῶν ἄγουσι πρὸς Τυρολόην καὶ Σηλυβρίαν, ἡ ἀμυντικὴ γραμμὴ αὕτη ἔχει μὲν τὸ ἀριστερὸν αὐτῆς (μέτωπον πρὸς δυσμὰς) ἐστηριγμένον ἐπὶ τῆς Προποντίδος, ἀλλὰ δύναται νὰ παρακαμφθῇ ἀπὸ βορρᾶ. Ἡ ἐπέκτασις ἄλλως τε πρὸς

Β. τοῦ μετώπου, μέχρι τῶν νοτίων δειράδων τῆς Στράντζας, ἐξασθενεῖ τὸ μέτωπον,

Βαθεῖαι γραμμαὶ εἰσδύουσι πρὸς τὴν τοποθεσίαν ταύτην οὕτως, ὥστε νὰ εὐνοῆται ἡ προσπέλασις ἀπὸ δυσμῶν στρατοῦ πρὸς τὸ ἀμυντικὸν μέτωπον.

Ἐπὶ τούτοις παρατηροῦμεν ὅτι τὸ περὶ τὴν Ῥαιδεστὸν λοφῶδες συγκρότημα, ἐν τῇ γραμμῇ ἀμύνης ταύτῃ, ἀποτελεῖ τὸν κύριον κόμβον (κύριον ἔρεισμα), ἀφ' οὗ ἐξορμῶν πρὸς ἀντεπίθεσιν ὁ στρατὸς τῆς ἀμύνης, χρησιμοποιῶν τὰς ἀπὸ τοῦ βουνώδους ὄγκου τούτου ἐχούσας τὴν γένεσιν αὐτῶν βαθείας χαράδρας, δύναται νὰ ἐξουδετεροῖ ἀντιμετωπίζων τὰς κατὰ μέτωπον προσβολὰς τοῦ ἀπὸ δυσμῶν ἀντιπάλου.

δ') Ἡ γραμμὴ τῶν ὑψωμάτων:

«Καρὰ Τεπὲ» (284)—Σαφάλα Τεπὲ—ὕψωμα 225 (Β. τοῦ χ. Καζαμντολοῦ Μπαϊρὶ)—ὕψωμα 250)Ν. Στράντζας)—ὕψωμα 280 (Β. τοῦ «Μπιγιὰκ Χὰν»)—κορυφογραμμαὶ Ακῶς τοῦ «Μπουγιοὺκ Χὰν» ὑψώματα περὶ τὸν σιδ. στ' Σινεκλῆ 225—ὑψώματα 148 παρὰ τὸ χ. Χασὰν Ἀγᾶ—ὕψωμα 245 (Β. τοῦ χ. Φαναρίου) — ὑψώματα 262—122 τῆς περιοχῆς Σηλυβρίας.

Ἡ γραμμὴ τῶν ὑψωμάτων αὐτὴ διαχωρίζει τὰ ὕδατα, ἃ ὑποδέχεται πρὸς δυσμὰς ἡ κοιλὰς τοῦ Ἐργίνη ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ Καρᾶ Σοῦ (ποταμοῦ τῆς Τσατάλτζας) καὶ τοῦ Ἰτράντζα δερέ ὁδηγούντων τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς τὴν Προποντίδα (Μπουγιοὺκ Τσεκμεκτζὲ) καὶ εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον (λίμνην τῆς Δέρκου).

Δύναταί τις νὰ ἐπιφέρῃ τὰς ἑξῆς παρατηρήσεις, διὰ βραχέων, ἐπὶ τῆς μετωπικῆς γραμμῆς ταύτης:

1) Ἔχει ἀνάπτυξιν περὶ τὰ 70 χλμ.

2) Στηρίζει τὸ δεξιὸν αὐτῆς (μέτωπον πρὸς δυσμὰς) ἐπὶ δασώδους καὶ τραχέος ὀρεινοῦ ἐδάφους, γενικῶς δυσκόλως βατοῦ, τὸ δὲ ἀριστερὸν αὐτῆς εἰς τὴν Προποντίδα.

3) ΝΔκῶς τῆς Στράντζας καὶ μεταξὺ τοῦ «Μπουγιοὺκ Χὰν» καὶ τοῦ σιδ. στ. Σινεκλῆ ἡ διάταξις τῶν ἐδαφικῶν σχηματισμῶν εἶνε τοιαύτη, ὥστε νὰ σχηματίζωνται δύο γωνίαι προέχουσαι πρὸς δυσμὰς

εὐνοοῦσαι μὲν ἐνδεχομένας ἀντεπιθέσεις τῶν ἀμυνομένων, ἀλλὰ συγχρόνως παρουσιάζουσαι ἀσθενῆ τμήματα τοῦ μετώπου,

4) Βαθεῖαι χαραδρώσεις, ἀπὸ δυσμῶν εἰσδύουσαι πρὸς τὸ μέτωπον τοῦτο, εὐνοοῦσι τὴν προσπέλασιν στρατοῦ, προερχομένου ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως ταύτης (ἀπὸ Δ.)

5) Ἐν γένει παρέχει ἡ γραμμὴ τοῦ μετώπου αὕτη δεσπόζουσαν παρατήρησιν πρὸς δυσμάς, ἡ δὲ ὠργανωμένη ἄμυνα θὰ ἐξυπηρετῆται ὑπὸ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ δικτύου ὁδικοῦ, ἱκανοποιητικῶς.

Καὶ 6) Ἀπέχει περὶ τὰ 20-25 χλμ. ἀπὸ τῆς Ἀκῶς τῆς Τσατάλτζης κειμένης ἀμυντικῆς γραμμῆς, περὶ ἧς ἤδη ὡμιλήσαμεν.

Παρατήρησις.— Ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ταύτης κατὰ μέγα μέρος ἔκειτο ἄλλοτε τὸ βυζαντινὸν ***ἀναστασιανὸν τεῖχος***, οὗ ἐρείπια πολλαχοῦ ἔτι καὶ νῦν σώζονται καὶ καθ' οὗ πολλάκις προσέκρουσαν, κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους, ὡς γνωστὸν αἱ εἰς τὴν Θράκην ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων λαῶν.

Καὶ κατὰ τὴν περίπτωσιν διευθύνσεως γραμμῶν ἐπιχειρήσεων, ἣν νῦν θεωροῦμεν, θέλουσιν ὁμοίως χρησιμοποιηθῆ, περαιτέρω, ἀνατολικώτερον: 1) ἡ γραμμὴ ἀμύνης Ἀ. τῆς Τσατάλτζης (μεταξὺ λίμνης Δέρκου καὶ Μεγάλου Τσεκμεκτζὲ) καὶ 2) ἡ Ἀκῶς τοῦ Τᾶς δερὲ ἀμυντικὴ τοποθεσία (μεταξὺ τῆς πόλεως Δέρκου καὶ τῆς λίμνης τοῦ Μικροῦ Τσεκμεκτζέ), ἃς γραμμὰς ἀντιστάσεως ἀμφοτέρας, ἔχομεν ἤδη συντόμως ἐξετάση.

Ἐὰν ποιήσῃ τις τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἐπιχειρεῖται ἐπίθεσις πρὸς τὴν Χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, ὁρμωμένη, εἴτε ἀπὸ Κεσάνης, εἴτε ἀπὸ Χαιρεπόλεως—Μαλγάρων, θὰ προσκρούσῃ πιθανῶς αὕτη ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Χερσονήσου ταύτης, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων 149 Νως καὶ ΝΔ τοῦ Μπουλαΐρ (Πλαγιαρίου).

Ἡ γραμμὴ ἀντιστάσεως αὕτη, φράσσουσα τὴν ἀπὸ τῆς Ἀκῆς Θράκης εἴσοδον εἰς τὴν Χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, προασπίζει τὴν Χερσόνησον διὰ πενταπλῆς σειρᾶς χαρακωμάτων, κατεσκευασμένων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 ἔτι, ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ βελτιωθέντων ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὸ 1922, ὅτε τὸ ἡμέτερον Γ' Σ. Σ., διαπε-

ραιωθὲν ἀπὸ τῆς Κυζίκου εἰς Ῥαιδεστόν, ἐπεζήτησε νὰ ἐγκαταστήσῃ Μικτὸν Ἀπόσπασμα ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῆς Χερσονήσου, ἵνα ἀσφαλίσῃ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην ἀπὸ τῆς διευθύνσεως τῆς Χερσονήσου Καλλιπόλεως, ὅπου ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ γένηται διαπεραίωσις Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἔχει ἀνάπτυξιν περίπου 6 χιλμ. ἡ μετωπικὴ αὕτη γραμμὴ καὶ παρουσιάζει ἐξέχουσαν παρατήρησιν πρὸς τὰ ΒΑκά. Ῥέει σχεδὸν παραλλήλως τῇ γραμμῇ τῶν ὑψωμάτων καὶ πρὸ τοῦ μετώπου ὁ ῥύαξ Σογιούκ, ἐν ᾧ βορειότερον τοῦ Μπουλαΐρ πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Ξηροῦ (Σάρου) ὑπάρχει ἔκτασις ἑλώδης, περιορίζουσα τὰς κινήσεις καὶ τὸ μέτωπον τῶν ἐπιτιθεμένων.

Στηρίζονται ἀμφοτέρωθεν τὰ πλευρὰ τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς, ἣν ἐξετάζομεν, ἐπὶ τῆς Προποντίδος (πρὸς Ν.) καὶ τοῦ κόλπου Σάρου (ἢ Ξηροῦ) πρὸς Β.

Δίκτυον ἁμαξιτοῦ καὶ καρροποιήτων ὁδῶν συνδέει τὴν γραμμὴν ἀμύνης παρὰ τὸ Μπουλαΐρ μετὰ τῆς Καλλιπόλεως καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Χερσονήσου. Ἅπαν σχεδὸν τὸ δίκτυον συγκοινωνίας τοῦτο εἶνε ἀντεπεσκοπευμένον ἀπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ καὶ ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου γενικώτερον.

Δύναταί τις νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἡ τοποθεσία, περὶ ἧς πρόκειται, εἶνε ἰσχυροτάτη καὶ δυσάλωτος, καθιστῶσα ἀπὸ ξηρᾶς ἀπρόσβλητον σχεδὸν τὴν Χερσόνησον τῆς Καλιπόλεως (α).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Ἑλλήσποντος. Βόσπορος. Λιμένες καὶ ὅρμοι τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης.

Θεωροῦμεν ἀναγκαῖον νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα συντόμως τὰ ***Στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου*** καὶ τοῦ ***Βοσπόρου***, τὴν χερσόνησον τῆς Κων-

(α) Τῷ 1912 ἀπεκρούσθησαν ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπανειλημμέναι λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Βουλγάρων πρὸς διείσδυσιν εἰς τὴν Χερσό-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

σταντινουπόλεως, ὡς καὶ τοὺς διαφόρους ***λιμένας καὶ ὅρμους τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης*** (πρὸς τὸ Αἰγαῖον, ἐν τῇ Προποντίδι καὶ τῷ Εὐξείνῳ), παρέχοντες ὡς οἷόν τε πληρεστέρας χρησίμους πληροφορίας περὶ ἑκάστου αὐτῶν.

Α΄.) ***Ἑλλήσποντος.***— Θὰ θεωρήσωμεν κατὰ πρῶτον μὲν τὴν ***ὑγρὰν ἐπιφάνειαν τοῦ στενοῦ τῶν Δαρδανελλίων***, εἶτα δὲ τὴν ***Χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως***, καὶ τέλος τὴν ***μικρασιατικὴν ἀκτὴν τοῦ Ἑλλησπόντου***.

α΄.) Τὸ ***θαλάσσιον στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου***. Ἔχει τοῦτο μῆκος μὲν περίπου 67 χλμ. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἕλλης ἢ Σέδ—ἔλ—Μπάχρ (ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς) καὶ τοῦ «Κοὺμ Καλὲ» (ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς), μέχρι περίπου τοῦ «Ἐσκὶ Φανὰρ Μπουρνοῦ», ΒΑ τῆς Καλλιπόλεως, πλάτος δὲ περὶ τὰ 9 χλμ. (τὸ μέγιστον) καὶ περὶ τὸ 1 1)2 χλμ. (τὸ ἐλάχιστον) [παρὰ τὸν ὅρμον τοῦ Ναγαρᾶ], καὶ βάθος κατὰ μέσον ὅρον 46 μ. (μέγιστον 104 μ.). Σχηματίζονται ἐν τῷ Ἑλλησπόντῳ δύο ἀντίθετα θαλάσσια ῥεύματα. Τὸ παρὰ τὴν βορείαν ὄχθην (εὐρωπαϊκήν), ἔχον διεύθυνσιν ἀπ' Α. πρὸς Δ. (ἀπὸ τῆς Προποντίδος πρὸς τὸ Αἰγαῖον) καὶ μέσην ταχύτητα 2,78 χλμ. καθ' ὥραν φθάνει πολλάκις τὰ 8 χλμ., ὁπότε παρουσιάζεται μεγίστη δυσκολία εἰς τὸν διάπλουν ἱστιοφόρων, διότι ἐπιπροστίθεται εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν πνεόντων συνήθως ἐνταῦθα ἀνέμων καὶ ἡ ἐκ τοῦ ῥεύματος ἀντίστασις. Τὸ δὲ παρὰ τὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν ῥεῦμα διευθύνεται ἀντιστρόφως, ἀπὸ Δ. πρὸς Α. (ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου πρὸς τὴν Προποντίδα) καὶ εἶνε πολλῷ μικροτέρας ταχύτητος.

Οἱ Τοῦρκοι πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου (1914—1918), πλὴν τῶν ἄλλων μέτρων, ἃ ἐνεδείκνυντο πρὸς τελείαν ἀπόφραξιν τοῦ Ἑλλησπόντου (ἤτοι βύθισμα τορπιλλῶν καὶ συρματοπλεγμάτων, ἀντίταξις στόλου θωρηκτῶν καὶ ἐλαφρῶν σκαφῶν, ἀεροπορικὰ μέσα κλπ.), εἶχον, ἐπὶ τούτοις, ἱδρύσῃ κατὰ μῆκος τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς ἀσιατι-

---

νησον τῆς Καλλιπόλεως. Πολεμικὰ Τουρκικὰ πλοῖα ἀπὸ τῆς Προποντίδος (Βως τῆς Καλλιπόλεως) ἐνίσχυον διὰ τοῦ πυρὸς αὐτῶν τὴν ὠργανωμένην ἀμυντικὴν τοποθεσίαν.

κῆς ἀκτῆς ἐπάκτια πυροβολεῖα ἰσχυρότατα, ὡπλισμένα διὰ τηλεβόλων μεγάλου βεληνεκοῦς. Τὰ πυροβολεῖα ταῦτα ἦσαν ἱδρυμένα :

Ἐπὶ μὲν τῆς ***χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως.***

Παρὰ τὸ Σὲδ-—Ἔλ—Μπάχρ (ἀκρωτήριον Ἕλλης).

Παρὰ τὸ Ἐσκὶ Χισσαρλίκ.

Εἰς Κιλὶδ—Μπάχρ (ἔναντι τῆς πόλεως τῶν Δαρδανελλίων).

Παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Μερσὶν δάγ. καὶ εἰς τὰ ὑψώματα παρὰ τὴν Καλλίπολιν.

Ἐπὶ δὲ τῆς ***μικρασιατικῆς ἀκτῆς :***

Εἰς Κοὺμ Καλέ.

Εἰς τὰ ὑψώματα ΝΔ. τοῦ Ἐρένκιοΐ.

Εἰς «Ἄκ Τᾶς» (Ἄσπρα Χώματα).

Εἰς Δαρδανέλλια (Τσανὰκ Καλέ).

καὶ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ναγαρᾶ.

Ἀλλὰ τῆς Τουρκίας περιελθούσης εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν καὶ ταχθείσης πρὸς τὸ μέρος τῶν Κεντρικῶν τῆς Εὐρώπης Αὐτοκρατοριῶν, ἐδέησεν, ὅπως ἀναγνωρισθῶσι καὶ ἐκλεχθῶσι παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ θαλασσίου τούτου στενοῦ νέαι θέσεις, εἰς ἃς ἐτοποθετήθησαν πυροβόλα μεγάλης ὁλκῆς ***(κινητὰ πυροβολεῖα)***, εἰς πολλὰ σημεῖα, διότι εἰς τὴν ὑπάρχουσαν, πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου, ἀγγλικὴν ναυτικὴν ἀποστολὴν ἐν Τουρκίᾳ (πρὸς ἣν εἶχε καταστῇ ἐμπόλεμος ἡ Ἀγγλία), ἦσαν γνωσταὶ αἱ θέσεις τῆς μονίμου ὀχυρώσεως (τῶν ἐπακτίων πυροβολείων). Ἑπομένως ταχέως εἶχε μεταβληθῆ ἀντικατασταθὲν (κατὰ τὸ πλεῖστον) τὸ σχέδιον τῆς ἀμύνης τοῦ Ἑλλησπόντου. Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον κατέστησαν ἀκαταμάχητα τὰ κινητὰ ἐκεῖνα πυροβολεῖα, καθ' ὅσον εἶχον χρησιμοποιηθῆ πρὸς τούτοις καὶ πυροβόλα ***καμπύλης*** λεγομένης ***τροχιᾶς***, ἰσχυρότατα, δι' ὧν ἐξετελεῖτο ***ἔμμεσος βολή***, λίαν ἐπικίνδυνος διὰ στόχον καλὸν ὡς εἶνε ἡ ἐπιφάνεια τῶν καταστρωμάτων τῶν Δρέντνωτ. Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ὡπλισμένα κυρίως διὰ μακρῶν τηλεβόλων, ἰσχυροτάτων πράγματι, ἀλλὰ καταλλήλων μόνον δι' ἄμεσον (εὐθυφόρον) βολὴν κατὰ τῶν θωράκων τῶν πλοίων, σχεδὸν ἦσαν παντελῶς ἀνίσχυρα κατὰ τῶν πυροβόλων τῆς ἐπακτίου τοῦ Ἑλλησπόντου ***κινητῆς ἀμύνης***, ὧν ἄλλως τε καὶ ἡ θέσις σχεδὸν ἦτο εἰς τοὺς διευθύνοντας τὸ πῦρ τῶν πλοίων ἄγνωστος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

β΄,) Ἡ χερσόνησος τῆς Καλλιπόλεως.

Ι) Μορφολογία τῆς χερσονήσου.—Ἀποτελεῖ αὕτη νοτιοδυτικὴν προέκτασιν τοῦ Τεκφὺρ ντὰγ καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ σημείου τινὸς παρὰ τὰ Καβάκια διὰ Μπουλαΐρ (Πλαγιαρίου) — Καβακλῆκιοϊ ἢ Σεϊτάνκιοϊ, μέχρι τοῦ Σὲδ—Ἔλ—Μπάχρ, εἰς μῆκος 90 χλμ., ἢ ἀπὸ Μπουλαΐρ, ὅπου τὸ στενώτερον μέρος τοῦ ἰσθμοῦ, περίπου 72 χλμ. μέχρι τοῦ Σὲδ—Ἔλ—Μπὰχρ (ἀκρωτηρίου τῆς Ἕλλης).

Ἡ διήκουσα κατὰ μῆκος τῆς χερσονήσου ταύτης λοφοσειρὰ ἐκ διαφόρων συνισταμένη ὑψωμάτων, οἱονεὶ σπονδύλων, ἔχει ὕψος ποικίλλον ἀπὸ 110—251 μ. Τὸ ΒΔκὸν παραλιακὸν τμῆμα ἀπὸ τοῦ ὅρμου τοῦ Γενίκιοϊ (ΝΔ. τοῦ Μπουλαΐρ) μέχρι τοῦ ὅρμου τῆς Σούβλας συνίσταται ἐκ βουνοσειρᾶς, ἐχούσης ὕψος ὑπὲρ τὰ 300 μ. γενικῶς, καὶ τὰς πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Αἰγαίου κλιτύας αὐτῆς ἀποτόμους, τὴν δὲ ἀκτὴν ἀλίμενον, χωρίζεται δὲ ἀπὸ τῆς ἄλλης ἐπιμήκους λοφοσειρᾶς, ἥτις σχηματίζει τὴν ὅλην χερσόνησον, διὰ τοῦ Κουρτουμοὺς ντερέ.—Κυρίως εἰπεῖν παρὰ τὸ Γενίκιοϊ, ΒΔ. τῆς Καλλιπόλεως, κεῖται ὁ ὀρεινὸς κόμβος 351 μ., ἀφ' οὗ ἐκπέμπονται, σχεδὸν παραλλήλως πρὸς τὰ ΝΔκά, δύο σειραὶ ὑψωμάτων: ἡ βορειοτέρα (παραλλήλως τῇ ἀκτῇ τοῦ Αἰγαίου), ἥτις εἶνε μὲν ὑψηλοτέρα, ἀλλ' ὀλιγώτερον ἐπιμήκης, καὶ ἡ νοτιωτέρα (παραλλήλως τῷ πορθμῷ τοῦ Ἑλλησπόντου σχεδὸν διήκουσα) ἡ καὶ χαμηλοτέρα τῆς προηγουμένης, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπιμήκης.— Ἡ νοτιωτέρα τῶν βουνοσειρῶν τούτων διατέμνεται ὑπὸ διαφόρων βαθειῶν γραμμῶν, ὁδηγουσῶν τὰ ὕδατα αὐτῶν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἐν ᾧ ὁ Κουρτουμοὺς δερὲ ἀντιθέτως χύνεται εἰς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος.

Ἁμαξιτοὶ ἀπὸ τῆς Περιστάσεως (τῆς Προποντίδος) καὶ ἀπὸ τοῦ Καρατσαλῆ (τοῦ κόλπου τοῦ Ξηροῦ ἢ Σάρρου) διὰ Καβακίων—Μπουλαΐρ (Πλαγιαρίου)—Καλλιπόλεως— Μπογαλὶ— Μαδύτου—ἄγει εἰς Σὲδ—Ἔλ—Μπάχρ.

Ἀπὸ Καλλιπόλεως ἕτερος κλάδος ἁμαξιτοῦ διὰ Μπεργκὰζ—Οὐζούντερε, ἄγει εἰς Μπογαλὶ κατὰ μῆκος καὶ παραλλήλως τῇ πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἀκτῇ τῆς χερσονήσου.

ΙΙ) Ὅρμοι τῆς Χερσονήσου Καλλιπόλεως.

Ἐν τῇ ***πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἀκτῇ τῆς Χερσονήσου Καλλιπόλεως*** εὑρίσκονται οἱ ἑξῆς ὅρμοι:

1) Ὁ *ὅρμος Μπακλᾶ.* Προσβάλλεται οὗτος ὑπὸ τῶν βορείων κυρίως καὶ τῶν βορειανατολικῶν ἀνέμων, καὶ ἔχει μὲν βαθέα ὕδατα θαλάσσης ἐγγὺς τῇ παραλίᾳ, ἀλλ' ὑπόκειται εἰς τὴν δραστικότητα τοῦ πυρὸς πυροβολικοῦ ἀπὸ τῆς ὠχυρωμένης θέσεως περὶ τὸ Μπουλαΐρ, καὶ στερεῖται μέσων οἱωνδήποτε ἐπιβιβάσεως καὶ ἀποβιβάσεως. Καὶ ὑπάρχει μὲν ἐδαφικὴ ζώνη κατάλληλος πρὸς ἀπόβασιν στρατοῦ παρὰ τῇ ἀνατολικῇ παραλιακῇ γραμμῇ τοῦ ὅρμου, ἀλλ' ἅπασα ἡ νοτία αὐτοῦ ἔκτασις καλύπτεται ὑπὸ λιμναζόντων ὑδάτων.

2) Ὁ *ὅρμος Γενίκιοϊ.* Εἶνε οὗτος ἀνοικτὸς εἰς τοὺς βορείους καὶ δυτικοὺς ἰδίᾳ ἀνέμους. Ἡ ἀνατολικὴ παραλιακὴ ζώνη αὐτοῦ εἶνε πεδινὴ καὶ ἱκανῆς ἐκτάσεως μὲ βάθος ὑδάτων τῆς θαλάσσης ἐπιτρέπον προσέγγισιν μέσου βυθίσματος πλοίων. Ἀλλ' ἐπιτηρεῖται δραστικώτατα βαλλόμενος ἅπας ὁ ὅρμος καὶ μεγάλη ἀκόμη ἔκτασις ὑγρᾶς ἐπιφανείας ἀπὸ τῶν νοτίως τοῦ Μπουλαΐρ (Πλαγιαρίου) ὑψωμάτων, οὕτως, ὥστε νὰ καθίσταται δυσκολωτάτη, ἂν μὴ ἀδύνατος, ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὅρμου δι' ἀποβάσεις εἰς τὴν χερσόνησον, ἐφ' ὅσον κατέχεται ὑπὸ ἀντιπάλου στρατοῦ ὁ λαιμὸς τῆς χερσονήσου παρὰ τὸ Μπουλαΐρ.

Σημείωσις.— Οἱ ὅρμοι Μπακλᾶ καὶ Γενίκιοϊ κεῖνται βορείως τῆς ἀμυντικῆς γραμμῆς τῆς καλουμένης τοῦ Μπουλαΐρ.

3) Ὁ *ὅρμος Ἐξελμάς.*— Κείμενος ὁ ὅρμος οὗτος παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Κουρτουμοὺς προσβάλλεται μόνον ὑπὸ τῶν βορείων καὶ βορειοδυτικῶν ἀνέμων, καὶ παρέχει σχετικὴν ἀσφάλειαν ἀπὸ τῶν λοιπῶν πλευρῶν. Ἀλλ' ὅμως ἔχει ἀβαθῆ, ἕνεκα τῶν προσχώσεων τοῦ π. Κουρτουμούς, ὕδατα, ὅπερ ὑποχρεοῖ τὰ πλοῖα ν' ἀγκυροβολῶσι μακρὰν τῆς παραλίας. Ἀπό τε δυσμῶν καὶ ἀνατολῶν, ἀκόμη δὲ ἐν μέρει καὶ ἀπὸ νότου, περιβάλλεται ὑπὸ ὑψωμάτων, κατερχομένων μὲ ἀποτόμους κλιτύας πρὸς τὴν θάλασσαν. Στερεῖται ὁ ὅρμος παντὸς τεχνικοῦ ἔργου ἐπιβιβάσεως καὶ ἀποβιβάσεως.

4) Ὁ *ὅρμος Σούβλας.* Παρουσιάζει οὗτος σχετικήν τινα ἀσφάλειαν διὰ τὰ πλοῖα ἀπὸ τῶν ἀνέμων (πλὴν τοῦ δυτικοῦ) καὶ εἶνε ἀρκούντως εὐρύχωρος· ἀλλ' ὀλιγώτερον ἐπιτηρεῖται, ἀπὸ ξηρᾶς, ἐκ τοῦ σύνεγγυς, λόγῳ ἰδίᾳ τῆς γειτνιάσεως τῆς Ἁλμυρᾶς καλουμένης λίμνης. Πεδινὴ ἔκτασις 3—5 χλμ. πλάτους περιβάλλει τὸν ὅρμον ἀπ' Α. καὶ ἀπὸ Ν., ἐν ᾧ τὸ ἀκρωτήριον «Σούβλα», τὸ κλεῖον ἀπὸ βορρᾶ τὸν ὅρ-

μον, ἀποτελεῖται ἐκ χαμηλοῦ γαιώδους ὑψώματος στενοῦ, ἤτοι ἐξ ἐπιμήκους προεκτάσεως τοῦ Κισλὰρ δὰγ πρὸς τὴν θάλασσαν, μὴ δυναμένου νὰ χρησιμοποιηθῇ πως διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ ὅρμου, ἐὰν τυχὸν οὗτος ἤθελε προσβληθῇ ἀπὸ θαλάσσης, διότι τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἀποτελέσει καλὸν στόχον τοῦ πυρὸς τῶν πλοίων. Τὸ βάθος τῆς θαλάσσης εἶνε τόσον, ὥστε ἐπιτρέπεται ἡ προσέγγισις ἀρκούντως μεγάλου ἐκτοπίσματος πλοίων.

Ὡς γνωστὸν, οἱ Ἄγγλοι—Αὐστραλοὶ τὸν ὅρμον τοῦτον τῆς Σούβλας ἐχρησιμοποίησαν τῷ 1916 ἀποβιβάσαντες μεγαλας δυνάμεις στρατοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν περὶ τὸ Σὲδ—Ἔλ—Μπάχρ (ἀκρωτήριον Ἕλλης)παραλίαν, καὶ ἐπεχείρησαν,ὅπως ἀπὸ τῶν δύο σημείων τούτων ἐξορμῶντες εἰσδύσωσι πρὸςτὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσουΚαλλιπόλεως. Ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (κυρίως ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ) καὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθῶσιν, Οὕτως εἶχον ἀποτύχει ἐπ' ἴσης καὶ ἀπόπειραι ἐπανειλημμέναι (κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον τοῦ 1916) ἰσχυρᾶς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς ναυτικῆς μοίρας, ἥτις ἐκβιάζουσα τὸ στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου προέκειτο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Προποντίδα καὶ νὰ πλεύσῃ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ἡ ἀπὸ ξηρᾶς ἐπάκτιος ἄμυνα τοῦ πορθμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀπόφραξιν αὐτοῦ διὰ βυθίσεως τορπιλλῶν καὶ συρματοπλεγμάτων, ὑπερίσχυσεν, οὕτως, ὥστε μόνον μέχρι τοῦ ΒΔκῶς τοῦ Ἐρένκιοϊ προλιμένος περίπου νὰ δυνηθῶσιν, ὑποστάντα σημαντικωτάτην φθορὰν, νὰ προχωρήσωσι τὰ πολεμικὰ τῆς μοίρας ἐκείνης πλοῖα.

Ἐν δὲ τῇ ***πρὸς τὸ στενὸν τοῦ Ἑλλησπόντου παραλίᾳ*** παρουσιάζονται οἱ ἑξῆς ὅρμοι καὶ λιμένες πρὸς προσέγγισιν καὶ ἀγκυροβόλησιν πλοίων:

1) ***Ὁ ὁρμίσκος παρὰ τὸ Σὲδ—Ἔλ—Μιάχρ***, ὅστις προσβάλλεται μόνον ὑπὸ τῶν νοτίων καὶ νοτιανατολικῶν ἀνέμων. Κεῖται παρὰ τὴν νοτίαν εἴσοδον τοῦ πορθμοῦ καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ὑψωμάτων, ἃ τμήματα στρατοῦ ἀποβάσεως δύνανται νὰ καταλάβωσι πρὸς προστασίαν ἀπὸ ξηρᾶς τῆς λοιπῆς ἀποβάσεως. Ἁμαξιτὸς συνδέει τὸν ὅρμον μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χερσονήσου. Κεῖται ἀντικρὺ καὶ εἰς ἀπόστασιν περίπου 4 χλμ. τοῦ Κοὺμ Καλὲ τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Τὰ βορειότερον περὶ τὸ χωρίον Κριθιὰ κείμενα ὑψώματα ἀπετέλεσαν

τῷ 1916 πεδίον αἱματηροτάτων μαχῶν μεταξὺ τοῦ βρεττανικοῦ στρατοῦ (κυρίως ἐξ Αὐστραλῶν) καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ (α)

2) ***Ὁ ὅρμος τοῦ Μαδύτου***. Κυρίως εἰπεῖν δὲν προσφέρεται ὁ ὅρμος οὗτος δι' ἀπόβασιν στρατοῦ ἢ προσέγγισιν πλοίων, ὡς μὴ προστατεύων αὐτὰ ἐπαρκῶς ἀπὸ τῶν ἀνέμων, καὶ μὴ κεκτημένος καὶ τὰ λοιπὰ προαπαιτούμενα στοιχεῖα δι' ἀπόβασιν. Ἀλλὰ ὁ βορειότερον τῆς Μαδύτου ὅρμος (κείμενος ἀντικρὺ τοῦ ἐν τῇ ἀσιατικῇ ἀκτῇ ἀκρωτηρίου Ναγαρᾶ), νοτίως τοῦ Μερσὶν δὰγ, κεῖται ἐν ἁρμοδιωτάτῃ θέσει διὰ τὴν ἄμυναν ἀπὸ θαλάσσης τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου (β). Εἶχε παρασκευασθῆ καλῶς διὰ διαφόρων τεχνικῶν ἔργων (ἀποβαθρῶν κλπ.) ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὁ ὅρμος οὗτος κατὰ τὴν συμμαχικὴν κατοχὴν τῶν Στενῶν (Ὀκτώβριος 1918 — Ὀκτωβρίου 1923), οὕτως,ὥστε νὰ ἐξυπηρετῶνται πᾶσαι αἱ ἀνάγκαι τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς καὶ τοῦ ὁρμοῦντος ἐκεῖ στόλου. Παρουσιάζει ἀσφάλειαν εἰς τὰ ὁρμοῦντα πλοῖα ἀπὸ τῶν ἀνέμων (πλὴν τοῦ ΒΑκοῦ τοιούτου) ὁ εἰρημένος ὅρμος καὶ παρέχει εὐρύτητα μεγάλην, δυνάμενος νὰ περιλάβῃ πολλὰ συγχρόνως πλοῖα ἐν ἀσφαλείᾳ. Κέκτηται παραλιακὴν ζώνην κατάλληλον πρὸς σύγχρονον ἀπὸ πολλῶν πλοίων ἀπόβασιν στρατοῦ, ὡς ἐπίσης παρουσιάζει ἀναξιτοὺς καὶ ἀρκούντως πυκνὸν ὁδικὸν ἐν γένει δίκτυον, συνδέον τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου μετὰ τοῦ ὅρμου, ἔτι δὲ καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς εὐνοϊκοὺς πρὸς ἀπόβασιν στρατοῦ, ἐνδεδομένῃ περιστάσει, ὅρους (βάθος θαλάσσης, ἐπιτρέπον τὴν προσέγγισιν εἰς τὴν παραλίαν ὡς οἷόν τε μείζονος ἐκτοπίσματος ὁπλιταγωγῶν πλοίων, θέσεις καταλλήλους πρὸς ἄμεσον κατάληψιν ὑπὸ τμήματος τοῦ ἀποβατικοῦ στρατοῦ διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἀποβάσεως κλπ)

3) ***Ὁ λιμὴν τῆς Καλλιπόλεως***.— Ἔχει οὗτος λίαν ἀξιόλογα μέσα ἀποβάσεως (γ), ἀποβάθρων, κρηπίδωμα, φορτηγίδας κλπ. Τὸ

(α) Ἡ ἀπαγκίστρωσις καὶ ἡ ἀποχώρησις ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς τούρκους ἐμπλοκῆς τοῦ βρεττανικοῦ στρατοῦ τούτου καὶ τοῦ περὶ τὰ ὑψώματα τῆς «Σούβλας» ἀγωνιζομένου τοιούτου, ἐκρίθη ὡς στρατιωτικὴ ἐπιτυχία τότε σοβαρὰ τῶν βρεττανῶν, ὧν ἡ θέσις εἶχεν ἀποβῆ κρίσιμος.

(β) Ἡ Σηστὸς τῶν ἀρχαίων.

(γ) Ἐβελτιώθησαν σημαντικῶς τὰ μέσα ταῦτα κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων στρατιωτικὴν κατοχὴν (Ὀκτώβριος 1918- Ὀκτωβρίου 1923)

βάθος ὅμως τῆς θαλάσσης δὲν ἐπιτρέπει τὴν προσέγγισιν μεγάλου ἐκτοπίσματος πλοίων, ἃ ἀγκυροβολοῦσι μακρὰν τῆς παραλίας περὶ τὸ χιλιόμετρον, ἐχούσης έν τούτοις ἱκανὸν χῶρον πρὸς ἀπόβασιν καὶ ἀνάπτυξιν στρατοῦ. Τὰ ὑψώματα ΒΔ τῆς πόλεως ἐνδείκνυνται πρὸς κατάληψιν ὑπὸ ἀποβιβασθησομένου στρατοῦ διὰ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῆς ὅλης ἀποβάσεως κατὰ προσβολῆς ἀπὸ ξηρᾶς. Ἁμαξιτοὶ ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Καλλιπόλεως ἄγουσι: α΄.) Πρὸς Μπουλαΐρ – Μάλγαρα, ἢ πρὸς Καρατσαλῆ (κόλπου τοῦ Ξηροῦ ἢ Σάρρου) — Κεσάνην· καὶ β΄.) Πρὸς Μάδυτον — Σὲδ Ἔλ Μπὰχρ (ἀκρωτήριον Ἕλλης), οὕτως, ὥστε ἡ ἐπὶ τῆς ὅλης Χερσονήσου Καλλιπόλεως ἄμυνα πρὸς οἱανδήποτε κατεύθυνσιν, χάρις εἰς τὸ ὁδικὸν δίκτυον τοῦτο, νὰ ἐνεργῆται ταχέως καὶ ἀσφαλῶς. Τὸ δίκτυον τῶν ἁμαξιτῶν τούτων εἶνε ἀντεπεσκοπευμένον εἰς τὴν βολήν τοῦ ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου ἐνεργοῦντος στόλου.

γ΄.) Ἀσιατικὴ τοῦ Ἑλλησπόντου παραλία.

Ι Βραχεῖα τῆς παραλίας περιγραφή.—Ἀρχομένη αὕτη ἀπὸ τοῦ «Κοὺμ Καλὲ», κειμένου παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σκαμάνδρου (Μενδερὲ τσάϊ), ἔναντι τοῦ Σὲδ Ἔλ Μπὰχρ, καὶ ἀναπτυσσομένη ἐν μιᾷ κολπώδει γραμμῇ, λίαν ἐκτενεῖ, διὰ τῶν Δαρδανελλίων (Τσανὰκ Καλὲ) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ναγαρᾶ διήκει μέχρι σημείου Β Α. τοῦ Τσαρδάκ, ἀντικρὺ τῆς Καλλιπολεως, ἐπὶ μήκους περίπου 90 χλμ.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τοῦ Ἑλλησπόντου, ἡ ἀσιατικὴ παραλία τοῦ πορθμοῦ σχηματίζει διαφόρους ὅρμους, παρέχοντας ἀσφάλειαν εἰς τὰ προσεγγίζοντα πλοῖα.

Τὰ πρὸς τὴν παραλίαν ὑψώματα εἶνε χαμηλότερα τῶν κατὰ μῆκος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοιούτων, μᾶλλον βατὰ καὶ ἐμφανίζοντα ὀλιγωτέραν πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποτομότητα κλίσεων καὶ κεκαλυμμένα ὑπὸ κήπων, θάμνων ἢ ἀμπέλων, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐν ᾧ τὰ ὑψώματα τῆς παραλλίας τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως εἶνε ἀκατοίκητα, καλυπτόμενα ὑπὸ λογχμῶν καὶ ἀκαλλιέργητα. Ἡ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου ἀνάπτυξις στρατοῦ ἐξ ὅλων τῶν ὅπλων, ἀπὸ ἀπόψεως ἐδαφικῶν κλίσεων, εἶνε μᾶλλον εὐχερὴς ἢ ἔναντι ἐπὶ τῆς Χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως.

Κατὰ μῆκος τῆς παραλίας ἀπὸ τοῦ «Κοὺμ Καλὲ» δι' Ἑρένκιοϊ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

—Τσανὰκ Καλὲ— μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ναγαρᾶ καὶ μέχρι τῆς Λαμψάκου καὶ τοῦ Τσαρδάκ, διήκει ἁμαξιτός, κεκαλυμμένη ἐν μέρει ἀπὸ τῆς θαλάσσης, συνδέουσα τὰ ἐπάκτια πυροβολεῖα, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος καὶ ἅμα διευκολύνουσα τὴν ταχεῖαν μεταφορὰν δυνάμεων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σημείου τοῦ παραλιακοῦ μετώπου εἰς τὸ ἕτερον.

ΙΙ) Ὅρμοι καὶ λιμένες πρὸς τὴν ἀσιατικὴν τοῦ Ἑλλησπόντου παραλίαν.— Ἐμφανίζει αὕτη διαφόρους ὅρμους, οἷον ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἐρένκιοϊ, ὅπου ὑπάρχουσι διάφοροι ὅρμοι, εἰς οὓς εἶνε δυνατὴ προσέγγισις πλοίων (ἀπὸ τοῦ ὅρμου τῆς ἀρχαίας Δαρδάνου μέχρι τοῦ «Κοὺμ Καλὲ» καὶ ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ναγαρᾶ μέχρι τῆς Λαμψάκου). Ἀλλ' οἱ σημαντικώτεροί εἰσιν οἱ ἑξῆς:

α'.) Ὁ λιμὴν τῶν Δαρδανελλίων (Τσανὰκ Καλέ).— Ἐν τῷ στενωτέρῳ τμήματι τοῦ Ἑλλησπόντου εὑρισκόμενος ὁ λιμὴν οὗτος περιέχει ἀρκοῦσαν ἀπὸ τῶν καιρικῶν ἀνωμαλιῶν ἀσφάλειαν εἰς τὰ καταπλέοντα εἰς αὐτὸν πλοῖα, καὶ πλήρη τὰ ἀναγκαιοῦντα πρὸς ἀπόβασιν ἢ ἐπιβίβασιν στρατοῦ τεχνικὰ μέσα (προκυμαίαν, ἀποβάθρας, ναυαγοσωστικὰ καὶ ῥυμουλκὰ πλοῖα, φορτηγίδας κλπ.) Ὁ νοτίως τῆς πόλεως τῶν Δαρδανελλίων κείμενος εὐρύτατος λιμὴν τοῦ *Σαρὶ Σιγκλὰρ* δύναται νὰ περιλάβῃ ἀνέτως πρὸς ἀγκυροβόλησιν ὁλόκληρον στόλον Μεγάλης Ναυτικῆς Δυνάμεως, καίτοι οὐχὶ μακρὰν κινεῖται τὸ ῥεῦμα παρὰ τὴν παραλίαν μὲ διεύθυνσιν ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου πρὸς τὴν Προποντίδα, ἐν ᾧ, ἀντιστρόφως, ἔναντι παρὰ τῇ εὐρωπαϊκῇ ἀκτῇ, ὡς προείρηται, τὸ θαλάσσιον ῥεῦμα κινεῖται ἰσχυρότερον φερόμενον ἀπὸ τῆς Προποντίδος εἰς τὸ Αἰγαῖον. Παρὰ τὸ στενότερον μέρος τοῦ πορθμοῦ ἀναπτύσσεται ἰσχυρὸν τὸ ῥεῦμα τῆς παλιρροίας (πλημμυρίδος καὶ ἀμπώτιδος).— Ὁ λιμὴν τῶν Δαρδανελλίων ἀποτελεῖ σπουδαιότατον κέντρον θαλασσίας συγκοινωνίας. Προσεγγίζουσιν αὐτῷ πάντα τὰ ὁπωσδήποτε διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διερχόμενα πλοῖα. Ἀλλὰ καὶ ἐμπορικὴ κίνησις μεγάλη διενεργεῖται διὰ τοῦ λιμένος τούτου, ἐξαγωγῆς ἰδίᾳ γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ (σιτηρῶν, σφαγίων, οἴνου κλπ.) Ἑπομένως διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐμπορίου, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν ἐπικαιρότητα τῆς θέσεως αὐτοῦ, ὁ λιμὴν τῶν Δαρδανελλίων κέκτηται μεγάλην ἐν γένει σπουδαιότητα, Ἀπὸ τοῦ λιμένος τούτου ἐξορμῶν ὁ

κατέχων αὐτὸν στόλος δύναται νὰ ἐνεργῇ ἐπιδρομὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ ἐν τάχει νὰ ἐπανευρίσκῃ ἀσφάλειαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν ἐπακτίων πυροβολείων τῶν Στενῶν καὶ ἀνάπαυσιν ἐν Δαρδανελλίοις. Ὁ τουρκικὸς στόλος συχνάκις ἐναυλόχει ἐν τῷ ὅρμῳ τοῦ Ναγαρᾶ κατὰ τὸ παρελθόν, ἀσφαλίζων τὴν ἄμυναν τοῦ πορθμοῦ. Κείμενος ὁ ὅρμος τῶν Δαρδανελλίων ἔναντι περίπου τοῦ τοιούτου τῆς Μαδύτου, τοῦ κειμένου νοτίως τοῦ Μερσὶν δὰγ, δύναται ν' ἀποτελῇ μετ' αὐτοῦ ἰσχυρότατον κατὰ θάλασσαν ἔρεισμα, διότι εὑρίσκεται μετ' ἐκείνου εἰς τὸ στενότερον τοῦ πορθμοῦ μέρος, ὁ δὲ κατέχων τοὺς λιμένας τούτους στόλος δύναται εὐχερῶς, ὡς φρονοῦμεν, ν' ἀντιταχθῇ κατ' ἐχθρικῆς προσβολῆς, προερχομένης εἴτε ἀπὸ τῆς Προποντίδος εἴτε ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου.

Ἁμαξιτοὶ καὶ καρροποίητοι ὁδοὶ ἄγουσιν ἀπὸ τοῦ λιμένος τῶν Δαρδανελλίων πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, ἤτοι :

— Πρὸς Λάμψακον — Τσαρδὰκ — Καραμπίγαν — Πάνορμον.

— Διὰ τῆς κοιλάδος Καρᾶ Ἀλτὶ Τσάϊ εἰς Μπίγαν (Πηγάς).

— Διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Ροδίου (Κόγια Τσάϊ) καὶ τοῦ Γρανικοῦ (Χὰν Τσάϊ) εἰς Χάνι Παζάρκιοϊ καὶ Μπίγαν (Πηγάς).

— Διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ντεϊρμὲν ντερεσὶ εἰς Μπαϊραμίτς.

— Διὰ τοῦ Ἐρένκιοϊ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Μενδερὲ τσάϊ (Σκαμάνδρου) εἰς Ἐζινέ.

Τὸ πυκνὸν τοῦτο δίκτυον τῶν ἁμαξιτῶν καταδεικνύει τὴν ταχύτητα καὶ τὴν εὐκολίαν, μεθ' ὧν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ, θὰ καταστῇ ἐφικτὸν νὰ συγκεντρωθῇ ἰσχυρὰ δύναμις τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον.

β'.) ***Ὁ ὅρμος τῆς Λαμψάκου.*** — Κείμενος πρὸς τὴν μικρασιατικὴν ἀκτήν, ἔναντι τοῦ λιμένος τῆς Καλλιπόλεως ὁ ὅρμος οὗτος, παρὰ τὸ ΒΑκὸν στόμιον τοῦ πορθμοῦ, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι φράσσει μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου λιμένος, πᾶσαν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Προποντίδος προερχομένην θαλασσίαν ἐπιδρομὴν πρὸς τὸ Αἰγαῖον. Ὡσαύτως καὶ ἀντιστρόφως δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι στόλος τις

κατέχων τὸν δρμον τοῦτον καὶ τὸν λιμένα Καλλιπόλεως δὲν ἀποβάλλει πιθανῶς τὴν ἐλπίδα νὰ ἐξακολουθῇ ἐξασφαλίζων ἐλευθερίαν δράσεως ἐν τῇ Προποντίδι, ἐν σχέσει πρὸς ἀντίπαλον στόλον, ὁρμώμενον ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου.

Σημειώσεις.— 1 Ἡ Τουρκία γενομένη αὖθις κυρία τοῦ Στενοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπεχρεώθη διὰ τῶν ὅρων τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (23 Ἰουλίου 1923) νὰ καταστρέψῃ πᾶσαν μόνιμον ὀχύρωσιν καὶ ἐν μέρει νὰ ἐπιτρέπῃ—ὑπό τινας μόνον περιορισμοὺς ἤτοι κατόπιν ἐλέγχου κλπ.—ἐλευθερυπλοΐαν διὰ τῶν στενῶν εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἀλλ' ἐν δεδομένῃ στιγμῇ οἱ ὅροι οὗτοι τῆς συνθήκης περὶ ἀφοπλισμοῦ τῶν φρουρίων, κρίνομεν ὅτι ἐνδεχόμενον ν' ἀποβῶσιν ἄνευ τινὸς πρακτικοῦ ἀποτελέσματος. Οὐδείς, ὑποθέτομεν, θὰ δυνηθῇ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ κλείσῃ τὰ στενά, ἐν βουλητῷ χρονικῷ τινι διαστήματι, καὶ νὰ ὁπλίσῃ πάλιν τὰ δεσπόζοντα τῆς θαλασσίας ὁδοῦ ὑψώματα ἑκατέρωθεν τοῦ πορθμοῦ, διὰ μετακινουμένου πυροβολικοῦ, ἐκλεγομένων ἀπὸ τοῦδε (ἤτοι ἀπὸ τῆς περιόδου τῆς εἰρήνης) θέσεων καταλλήλων, κατόπιν ἐπιμελῶν ἀναγνωρίσεων, καὶ παρασκευαζομένων τῶν στοιχείων βολῆς δι' ἕκαστον πυροβολεῖον, μετ' ἀκριβείας.

2. Μετὰ τὴν ἀνακωχήν, τὴν ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων ὑπογραφεῖσαν ἐν Μούδρῳ κατ' Ὀκτώβριον 1918, οἱ ***Ἄγγλοι*** εἶχον καταλάβει στρατιωτικῶς ἐκ τοῦ μικρασιατικοῦ ἐδάφους ζώνην ἔχουσαν ὅρια τὸν Γρανικὸν (Χὰν Τσάϊ) καὶ τὸν Σκάμανδρον (Μενδερέτσάϊ) μέχρι τοῦ Ἐζενὲ, καὶ ἐκεῖθεν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Τροίας ἤτοι ζώνην ἔχουσαν πρὸς τὰ ΝΑ ὅρια: Καραμπίγα—Μπίγα—Μπιγιοὺκ Τεπέκιοϊ—Μπαϊραμίτς—Ἐζινὲ—ἀκρωτήριον Τροίας (ΝΑ. τῆς Τενέδου). Ἡ ἐδαφικὴ αὕτη ζώνη ἐκρίθη τότε ἐπαρκής, προσωρινῶς, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀσφάλειαν τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀλλ' ἅμα τῇ ἐκκενώσει τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (Αὔγουστος καὶ Σεπτέμβριος 1922) ἡ ἀγγλικὴ αὕτη στρατιωτικὴ κατοχὴ περιωρίσθη ὑπὸ τὴν τουρκικὴν πίεσιν καὶ ἀπειλὴν μόνον εἰς τὴν περὶ τὰ Δαρδανέλλια (Τσανὰκ Καλὲ) περιοχήν, ἣν τέλος ἐξεκένωσαν οἱ Ἄγγλοι κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης κατ' Ὀκτώβριον 1923.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ Γάλλοι κατεῖχον ὁμοίως, κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον, τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως μέχρι τοῦ λαιμοῦ τοῦ Μπου-

λαΐρ, οὗ τὴν ἀμυντικὴν ὀργάνωσιν εἶχον σημαντικῶς βελτιώσῃ (α).

3 Παρὰ τὸν Ναγαρᾶν ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἄβυδος, ἐν ᾧ ἀντικρὺ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς ἔκειτο ἡ ἀρχαία Σηστὸς, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἔκειντο οἱ Αἰγὸς Ποταμοί, ἔνθα ὁ Λύσανδρος κατέστεψε τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων (404 π. χ.). Ἐνταῦθα ἔζευξε τῷ 480 π. χ. ὁ Ξέρξης τὸν Ἑλλήσποντον διὰ δύο γεφυρῶν, στηριχθεισῶν ἐπὶ 360 καὶ 314 πλοίων καὶ διεβίβασεν εἰς Εὐρώπην τὸν πολυάριθμον στρατὸν αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος.— Ὡσαύτως ἐνταῦθα ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διεπεραιώθη, ἀντιστρόφως, τῷ 334 π. Χ., εἰς Ἀσίαν. Βραδύτερον, τῷ 1190 μ. Χ., οἱ Σταυροφόροι ἐντεῦθεν διελθόντες διεπεραιώθησαν εἰς Μ. Ἀσίαν, ἐν ᾧ ἀντιθέτως πάλιν, τῷ 1344 μ. χ. οἱ τοῦρκοι διαπλεύσαντες ἐνταῦθα τὸ θαλάσσιον στενὸν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, πρώτης πόλεως, ἥτις ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς ἡλώθη ὑπ' αὐτῶν.

Παρατήρησις. Τὸ ΝΔκὸν στόμιον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ἑλλησπόντου εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιτηρῆται ἀπὸ τῶν νήσων Ἴμβρου καὶ Τενέδου, ἀμφοτέρων παραχωρηθεισῶν διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης τῇ Τουρκίᾳ, ἐν ᾧ ἡ ἅλυσις τῶν νήσων Σαμοθράκης—Λήμνου—Ἁγ. Εὐστρατίου καὶ Λέσβου ἀποτελεῖ τὸν ἀπώτερον φραγμὸν τοῦ Ἑλλησπόντου πρὸς τὸ Αἰγαῖον.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ὅ τε λιμὴν τοῦ Μούδρου, ἐν τῇ Λήμνῳ, καὶ οἱ λιμένες τῆς Καλλονῆς καὶ τῆς Μυτιλήνης, ἐν τῇ Λέσβῳ, ἀποτελοῦσιν ἀξιολογώτατα σημεῖα, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ὁρμητήρια καὶ ναυτικαὶ βάσεις στόλων δι' ἐπιχειρήσεις πρός τε τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὔξεινον ἀφ' ἑνὸς, καὶ πρὸς τὸ Αἰγαῖον Πέλαγος καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον γενικώτερον, ἀφ' ἑτέρου. Εἶνε λίαν εὐρεῖς οἱ λιμένες οὗτοι, δυνάμενοι νά περιλάβωσι πολλὰ συγχρόνως πλοῖα ἐν ὅρμῳ, καὶ ἅμα παρέχουσιν αὐτοῖς πλήρη ἀσφάλειαν κατὰ τῶν ἀνέμων.

Ὁ Μοῦδρος ἐχρησιμοποιήθη ὡς ὁρμητήριον τοῦ ἡμετέρου στό-

(α) Τὸ ἑλληνικὸν Γ' Σ. Στρατοῦ ἀποβιβασθὲν (5 Σεπτεμβρίου 1922) ἐκ τῆς χερσονήσου τῆς Κυζίκου εἰς Ῥαιδεστὸν καὶ ἀναλαβὸν τότε τὴν κάλυψιν τῆς Ανατ. Θράκης πρός τε τὴν Τσατάλτζαν καὶ πρὸς τὰ βουλγαρικὰ σύνορα, εἶχεν ὁμοίως καταλάβει καὶ ὀργανώσῃ ἀμυντικῶς διὰ Μικτοῦ Ἀποσπάσματος τοῦ 12ου Σ. Π. καὶ τὰ ὑψώματα Μαχαραλὶκ (ΒΑ, τοῦ Μπουλαΐρ) [μέτωπον πρὸς τὰ Ν.Δ] ὅπως ἀντιταχθῇ κατὰ πάσης ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου τυχὸν προελάσεως τῶν τούρκων.

λου κατὰ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912, διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὸν Μέγαν Πόλεμον 1914—1918 ὑπὸ τῶν συμμάχων, οἵτινες ὁμοίως ἐχρησιμοποίησαν καὶ τοὺς λιμένας Καλλονῆς καὶ Μυτιλήνης, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

---

*Β΄) **Βόσπορος.*** Θὰ ἐξετάσωμεν, πρῶτον μὲν τὸ θαλάσσιον τοῦ Βοσπόρου στενὸν (πορθμὸν), εἶτα δὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ τέλος τὴν μικρασιατικὴν τοῦ Βοσπόρου ἀκτήν.

α) ***Τὸ θαλάσσιον στενὸν τοῦ Βοσπόρου.*** Ἔχει τοῦτο μῆκος μὲν περίπου 33 χλμ. μετρούμενον ἀπὸ τῆς τριγωνικῆς χερσονήσου τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου (Σταμποὺλ) μέχρι τοῦ «Ῥούμελης Φανάρι», πλάτος δὲ περὶ τὰ 3,7 χλμ. (τὸ μέγιστον) ἢ περίπου 1 χλμ. (τὸ ἐλάχιστον), καὶ βάθος 50—70 μ. (α). Ἑπομένως διὰ τοῦ πορθμοῦ εἶνε δυνατὸν νὰ διέλθῃ οἱουδήποτε βυθίσματος πλοῖον.

Ἡ ἄμυνα τοῦ Βοσπόρου κατ' ἐνδεχομένης ἀπειλῆς ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἦτο ὠργανωμένη ὑπὸ τῶν τούρκων οὕτως, ὥστε εἰς τὰ πλωτὰ πρὸς τοῦτο μέσα (βύθισιν τορπιλλῶν, χρησιμοποίησιν ναυτικῶν μονάδων τοῦ στόλου, βύθισιν συρματοπλεγμάτων κλπ,) θὰ προσετίθετο ἡ δραστικότης τοῦ πυρὸς τοῦ ἀπὸ τῆς ξηρᾶς πυροβολικοῦ φρουρίων, ἃ ἦσαν ἱδρυμένα.

1) Ἐπὶ μὲν τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς:

Εἰς Κίλια.

Εἰς Ῥούμελης Φανάρ.

Εἰς Μπαγλὰρ.

Εἰς Ἴμβρος Καλὲ (πυροβαλεῖον Σιρατᾶς).

Εἰς Ῥούμελης Καβάκ.

καὶ Εἰς Ῥούμελης Χισσάρ.

2) Ἐπὶ δὲ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς:

Εἰς Ἐλμᾶς Τάμπια

(α) Μεταξὺ Ῥούμελης Χισσὰρ καὶ Ἀνατολῆς Χισσὰρ τὸ βάθος τῆς θαλάσσης εἶνε 120 μ,

Εἰς Ῥίβα (Ἴρβα)

Εἰς Ἀνατολῆς Φανάρι.

Εἰς Ἰνιζὶρ Τάμπια.

Εἰς Ἀνατολῆς Καβὰκ.

Εἰς Ματζὰρ (Οὔγγρ Καλεσὶ).

Εἰς Ἀνατολῆς Χισσὰρ καὶ εἰς Ἰσταντιέ.

Ἀλλ' ἤδη τὰ ἐπάκτια πυροβολεῖα ταῦτα, ἀποτελοῦντα ἀληθῆ φρούρια, κατόπιν τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (23 Ἰουλίου 1923), ὀφείλουσι νὰ ὦσι κατηδαφισμένα, θὰ παρέχηται δὲ σχετικὸν δικαίωμα διάπλου τοῦ Βοσπόρου εἰς πλοῖα μόνον τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἰσχυρὸν σχηματίζεται θαλάσσιον ῥεῦμα. Καὶ παρὰ μὲν τῇ εὐρωπαϊκῇ ἀκτῇ τοῦτο ἔχει φορὰν ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς τὴν Προποντίδα, καὶ ταχύτητα περὶ τὰ 4 χ.λ.μ. τὴν ὥραν, ἐν ᾧ, ἀντιστρόφως παρὰ τῇ ἀσιατικῇ ἀκτῇ φέρεται τὸ ῥεῦμα ἀπὸ τῆς Προποντίδος πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον, καὶ ἔχει πολλῷ μικροτέραν τοῦ πρώτου ταχύτητα.

β'.) ***Ἡ εὐρωπαϊκὴ τοῦ Βοσπόρου ἀκτὴ*** ἀποτελεῖται ἐκ κολπώδους ἀκτῆς, εἰς ἣν ἀπολήγουσιν ἀποτόμου κλίσεως κλιτύες ὑψωμάτων δεσποζόντων τοῦ τε θαλασσίου στενοῦ καὶ τῆς ἔναντι μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Εἶνε ἐκτισμένα ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς ἀκτῆς ταύτης τὰ ὡραιότερα προάστεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν μέσῳ ὑλομανοῦς φύσεως καθιστῶσης τὸ μέρος τοῦτο ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα τῆς γῆς τοπεῖα. Ἡ εὐρωπαϊκὴ τοῦ Βοσπόρου ἀκτὴ δὲν ἔχει ὅρμους εὐρεῖς πλὴν τοῦ τοιούτου τοῦ «Καλαφὰτ γερί». Μέχρι τοῦ ὅρμου τούτου ὑπάρχει καλὸν δίκτυον ἁμαξιτῶν, ἀπὸ τοῦ Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Κερατίου Κόλπου, παρὰ τὸ Πτωχοκομεῖον ἀρχομένων. Ἀλλὰ βορειότερον τοῦ Καλαφὰτ γερὶ μόνον ἡμιονικαὶ ὁδοὶ ἀναπτύσονται μέχρι τοῦ βορείου στομίου τοῦ Βοσπόρου,

Παρὰ τὸ νότιον στόμιον τοῦ Βοσπόρου καὶ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς εἶνε ἐκτισμένη ἡ ***Κωνσταντινούπολις***, ἑκατέρωθεν τοῦ Κερατίου Κόλπου.

*Ὁ **Κεράτιος κόλπος*** ἀποτελεῖ σπουδαιότατον ἔρεισμα, παρέχον

ἀσφαλῆ βάσιν δι' οἱονδήποτε στρατιωτικὸν ὑπολογισμόν, καὶ λόγῳ τῆς ἐπικαίρου θέσεως, εἰς ἣν εὑρίσκεται, καὶ λόγῳ τῆς ἀσφαλείας, ἣν ἐν οἱανδήποτε ἐκδοχῇ ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως παρέχει εἰς τὰ καταπλέοντα εἰς αὐτὸν πλοῖα, καὶ διὰ τὰ μεγάλα τεχνικὰ ἔργα, ἅτινα ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπάρχουσιν (ἀποβάθραι, κρηπιδώματα προκυμαῖαι κλπ.), καὶ ἀκόμη διότι τὸ βάθος τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν παραλίαν ἐπιτρέπει τὴν παραβολὴν εἰς τὴν προκυμαίαν οἱουδήποτε βυθίσματος πλοίου.— Εἰσχωρεῖ ὁ κόλπος οὗτος εἰς βάθος 7 χλμ. πρὸς τὰ ΒΔκὰ καὶ συνιστᾷ λιμένα εὐρύτατον, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ ἀνέτως πολλὰ συγχρόνως πλοῖα, ἔχον βάθος περὶ τὰ 120 μ. Κεῖται ὁ Κεράτιος Κόλπος μεταξὺ δύο Ἀκραίων σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, ἀφ' ἑνὸς τῶν σιδηροδρόμων Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας, εἰς ***Σεκερτζῆ***, ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν σιδηροδρόμων τῆς Βαγδάτης, εἰς ***Χαϊδὰρ Πασσᾶ*** τοῦ Σκουτάρεως (Χρυσοπόλεως), ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Οἱ σιδ. σταθμοὶ οὗτοι συνδέονται διὰ τῆς ὑγρᾶς ἐπιφανείας τοῦ νοτίου στομίου τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βοσπόρου. Σπουδαιότατα τεχνικὰ ἔργα ἔχουσι κατασκευασθῆ ἐν τοῖς σταθμοῖς τούτοις, διευκολύνοντα ἱκανοποιητικῶς οὐ μόνον τὸ παμμέγιστον ἐμπόριον, εἰς οὗ τὴν ὑπηρεσίαν ἀδιαλείπτως τίθενται, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας δι' οἱανδήποτε ἐντατικὴν μεταφοράν. Ῥυμουλκὰ πλοῖα παντοῖα ἢ ναυαγοσωστικά, πλωτοὶ γερανοὶ μεγάλης ἀντοχῆς εἰς ἕλξιν βαρῶν, φορτηγίδες καὶ ἄλλα παντοῖα μέσα πρὸς διευκόλυνσιν ἐπιβιβάσεων, ἀφθονοῦσιν ἐν τῷ λιμένι Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ πλὴν τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, αἵτινες συνδέουσι τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μετὰ τοῦ λιμένος Κωνσταντινουπόλεως, ὑπάρχουσιν ὁμοίως καὶ ὁδοί, ἁμαξιταὶ καὶ χορροποίητοι, ἄγουσαι πρὸς Δ. ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πρὸς Ἀ. ἀπὸ τοῦ Σκουτάρεως (Χρυσοπόλεως), οὕτως, ὥστε νὰ παρέχηται πᾶν μέσον πρὸς κίνησιν στρατοῦ, ἄνευ τινὸς δυσκολίας, εἴτε πρὸς τὴν μίαν εἴτε πρὸς τὴν ἄλλην διεύθυνσιν.

Παρὰ τὸ μέσον τοῦ Κερατίου Κόλπου ὑπάρχει ἠσφαλισμένος τελείως ὁ τουρκικὸς ναύσταθμος (ταρσανᾶς), περιέχων ναυπηγεῖα καὶ ἄλλα παντοῖα ἐργοστάσια ἐπεξεργασίας σιδήρου καὶ χάλυβος, ἔτι δὲ καὶ δεξαμενὰς πρὸς καθαρισμὸν πλοίων καὶ ἐργοστάσια ἐπισκευῆς λεβήτων ἢ μηχανῶν πλοίων οἱωνδήποτε. Ἐκτελεῖται πολλάκις ἐνταῦθα ἡ ἐπισκευὴ οὐ μόνον τῶν μικροτέρων πλοίων τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀλλ' ἀκόμη καὶ τῶν θωρηκτῶν.

Δύο γέφυραι παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου συνδέουσι τὸν Γαλατᾶν μετὰ τῆς ἀρχαίας πόλεως (Σταμπούλ, Βυζαντίου). Καὶ τὴν μὲν παλαιὰν Κωνσταντινούπολιν ἀποτελεῖ ἡ ἐπὶ τῆς τριγωνικῆς χερσονήσου ἐκτισμένη πόλις, ἣν περιβρέχει ὁ Κεράτιος ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἡ Προποντὶς ἀπὸ νότου καὶ ἀνατολῶν, περιορίζει δὲ ἀπὸ δυσμῶν (πρὸς τὴν Θρᾴκην) ἀρχαῖον τεῖχος. Παρὰ τὸ ἀνατολικὸν τῆς χερσονήσου ἄκρον εὑρίσκεται ἡ Ἁγία Σοφία, ἐν ᾧ παρὰ τὴν βορείαν τοῦ τριγώνου τῆς χερσονήσου γωνίαν κεῖται τὸ Φανάριον, παρὰ τὸν Κεράτιον, ἔναντι τοῦ ταρσανᾶ. Ὁ δὲ Γαλατᾶς καὶ τὸ Πέραν, συνιστῶσι τὸ ὡραιότετερον μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κεῖνται ἐπὶ ἑτέρας χερσονήσου ἔναντι τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου (Σταμπούλ), οὔσης ἐπικρατεστέρας καὶ παρεχούσης δεσπόζουσαν παρατήρησιν, περιβρεχομένης δὲ ὑπὸ τοῦ Κερατίου ἀπὸ τῶν ΝΔ. καὶ ὑπὸ τοῦ Βοσπόρου ἀπ' Α.

Τὸ παλαιὸν ὑδραγωγεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως προήρχετο ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων Ἀκῶς τοῦ Μπέλεγραδ (α), ἐν ᾧ ἤδη νεώτερον ὑδραγωγεῖον φέρει τὸ πόσιμον ὕδωρ ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Δέρκου εἰς τὴν δεξαμενὴν τῶν Ταταούλων, ὁπόθεν διανέμεται εἰς Πέραν καὶ Γαλατᾶν.

Ἐπὶ χιλιετηρίδα καὶ πλέον ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπῆρξεν ἡ πρωτεύουσα καὶ ἡ κοιτὶς τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ (τοῦ βυζαντιακοῦ), ἔνθα ἐσφυρηλατήθη ὁ νεώτερος πολιτισμὸς καὶ πάντα τὰ εἴδη τοῦ ἐπιστητοῦ. Ἐντεῦθεν μετὰ τὸ 1453, μετελαμπαδεύθησαν τὰ φῶτα τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἀνωτέρας διανοήσεως ἐν γένει εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην, ὅπου αἱ ὑψηλαὶ ἰδέαι ἐκεῖναι ἐκαλλιεργήθησαν ἐν γονίμῳ ἐδάφει καὶ ἀνεπτύχθησαν γιγαντωθεῖσαι. Ἀποτελεῖ ἡ ὡραία αὕτη πόλις τὸ ὄνειρον τοῦ ἑλληνισμοῦ. Δὲν ἔπαυσαν αἱ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκτραφεῖσαι ἑλληνικαὶ γενεαὶ νὰ γαλουχῶνται ἀδιαλείπτως ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἰδέας τῆς ἀνακτήσεως τῆς ὀνειροπολουμένης πόλεως ἡμῶν, πεποίθαμεν δὲ ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἡ πόλις αὕτη θ' ἀποτελῇ τὸν φωτεινὸν ἀστέρα, ὅστις θὰ ἕλκῃ ἀπαύστως τὰς σκέψεις ἡμῶν καὶ τῶν τέκνων ἡμῶν, καὶ τὰ θέλγητρα αὐτῆς θὰ βαυκαλίζωσι τὸ πνεῦμα αὐτῶν, ἐφ' ὅσον ζῇ καὶ ὑπάρχει ἑλληνικόν. Ἡ ἰσχυρὰ θέλησις καὶ ἡ ἄτεγκτος καὶ ἰσχυρογνώμων ἐπιμονὴ ἡμῶν ἐν τούτῳ οὐδέποτε πρέπει ν' ἀπολείπω-

---

(α) Ἀπὸ τῶν δεξαμενῶν Βαλιδὲ Μπενὰ καὶ Σουλτὰν Μαχμαὺτ Μπενὰ εἰς τὸ Παγκάλτιον.

σιν ἡμᾶς. διότε οὐδεμία ἀνθρωπίνη πονηρία εἶνέ ποτε δυνατὸν νὰ σβέσῃ τὸ φλογερὸν αἴσθημα παντὸς ἕλληνος, ὅπερ ἐξέθρεψαν καὶ ἐζωογόνησαν αἰῶνες ὅλοι καὶ ν' ἀπαλείψωσιν ἀπαραγράπτους ὑποθήκας καὶ αἰώνια καθήκοντα ἐγκεχαραγμένα τόσον βαθέως εἰς τὴν καρδίαν παντὸς πατριώτου. Ἡ πραγματικότης οὐδέποτε, νομίζομεν, ἀναιρεῖται πρὸ οὐδενὸς κενοῦ λόγου ἢ συνθήκης, ἀπαυγάσματος μᾶλλον βίας καὶ ἀνάγκης ἢ ἐλευθέρας θελήσεως.

γ) ***Ἡ ἀσιατικὴ τοῦ Βοσπόρου ἀκτὴ*** εἶνε μᾶλλον ἢ ἡ προηγουμένη κολπώδης περιλαμβάνουσα πλείονα ἀγκυροβόλια. Εἶνε λίαν ἀσφαλεῖς οἱ ὅρμοι τῆς παραλίας αὐτῆς, ἐκφεύγοντες τὰς γραμμὰς τοῦ ῥεύματος τῆς παλιρροίας. Τὰ ὑψώματα, ὧν αἱ κλιτύες ἀπολήγουσι πρὸς τὸν Βόσπορον παρουσιάζουσι κλίσεις ὀλιγώτερον ἀποτόμους καὶ μᾶλλον βατὰ[5] ἢ τὰ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ περίπου πρὸς ἐκεῖνα ὕψους.

Ἀπαντῶσιν αἱ ἑξῆς ἀποβάθραι, διευκολύνουσαι τὰς ἐπιβιβάσεις καὶ ἀποβάσεις ἐπὶ πλοίων, εἰς τοὺς ὅρμους ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς: 1) Δύο εἰς τὸν κόλπον Μόδι· 2) Εἰς Χαϊδὰρ Πασᾶ, ὅπου ὑπάρχει καὶ κυματοθραυστης 800 μ. μήκους καὶ ὕψους 10 μ. διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἀγκυροβολούντων παρὰ τὴν ἀποβάθραν πλοίων. 3) Τέσσαρες εἰς τὴν παραλίαν τῆς Χρυσοπόλεως (Σκουτάρεως)· 4) Εἰς Κουσκουντζοὺκ· 5) Εἰς Μπερλέρμπεϋ. 6) Εἰς Τσεγκέλκιοϊ. 7) Εἰς Βανίκιοϊ· 8) Εἰς Κανδυλί· 9) Εἰς Ἀνατολῆς Χισσάρ· 10) Εἰς Τσιμπουκλί· 11) Εἰς Ἰντζίρκιοι 12) Εἰς Μπέϋκοζ· 13) Εἰς Ἀνατολῆς Καβὰκ καὶ 14) Εἰς Ἀνατολῆς Φανάρ.

Εἶνε πυκνῶς κατῳκημένη ἡ ἀσιατικὴ ἀκτή, καλλιεργουμένη καλῶς. Δίκτυον ἁμαξιτῶν ἁπλοῦται σχεδὸν πανταχοῦ ἐπὶ τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου ἀπὸ τοῦ Σκουτάρεως (Χρυσοπόλεως) μέχρι τοῦ Ἀνατολῆς Φανάρ. Διάφορα ἐκτάτου φυσικῆς καλλονῆς προάστεια εἶνε ἐκτισμένα κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, Bως τῆς Χρυσοπόλεως

Ὡς προείρηται, ἀπολήγει εἰς Χαϊδὰρ Πασσᾶ (παρὰ τὴν Χαλκηδόνα) καὶ εἰς τὸν ὁμώνυμον λιμένα. ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῆςΒαγδάτης, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ Γερμανῶν καὶ ἐκμεταλλευομένη πρὸ τοῦ Μεγάλου Πολέμου ὑπὸ γερμανικῆς ἑταιρείας. Κατὰ μῆκος τῆς σιδ. γραμμῆς ταυτης ἐν Μ. Ἀσίᾳ εἶχον ἱδρυθῆ μικραὶ ἀποικίαι γερ-

μανῶν, ἀποτελοῦσαι ἀληθεῖς ὀάσεις ἐν τοῖς αὐχμηροῖς ὑψηλοῖς ὀροπεδίοις τῆς Μ. Ἀσίας. Καὶ ἡ σιδηρ. γραμμὴ αὕτη ὑπῆρξε μία οὐσιώδης αἰτία τοῦ νὰ μετάσχῃ τοῦ Μεγάλου Πολέμου ἡ Ἀγγλία κατὰ τῆς Γερμανίας (α), διότι διῃσθάνετο τότε ἡ Ἀγγλία ἐπικείμενον κίνδυνον τῶν κτήσεων αὐτῆς ἐν Ἰνδίαις ἐκ τῆς ὁλονὲν προωθήσεως πρὸς τὴν Βαγδάτην καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον, τῆς γερμανικῆς ταύτης διεισδύσεως.

Γ' Χερσόνησος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ταύτην συνιστᾷ ἡ πρὸς τὰ ΝΑκά ἐπέκτασις τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Στράντζας.

Εἴπομεν ἤδη ὅτι ἡ παραλλήλως τῇ ἀκτῇ τοῦ Εὐξείνου Πόντου βαίνουσα ὀροσειρὰ (Μπουγιοὺκ Μαγιᾶ, Κουτσοὺκ Μαγιᾶ, Καρᾶ Τεπὲ, Στράντζα φθάνουσα μέχρι τοῦ περὶ τὸ «Μπουγιοὺκ Χὰν» χώρου στρέφεται διευθυνομένη πρὸς τὰ ΝΑκὰ, περιβάλλουσα ἀπὸ νότου τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐργίνη (ὑψώματα Βως τῆς Ῥαιδεστοῦ, Τεκφὺρ δὰγ, Κουρoῦ δὰγ).

Ἀπὸ τοῦ χώρου τούτου περὶ τὸ «Μπουγιοὺκ (ἢ Μπιγιὰκ) Χὰν» ἐκσπῶνται, πρὸς νότον μὲν βουνοσειρὰ, ἀπολήγουσα περὶ τὴν Σηλυβρίαν ἐν τῇ Προποντίδι, ἐπὶ ἑνὸς τμήματος τῆς ὁποίας ἦτο ἐκτισμένον τὸ βυζαντινόν, ἀναστασιανὸν καλούμενον, τεῖχος, ὡς προείρηται, πρὸς δὲ τὰ νοτιοανατολικὰ καὶ κατὰ μῆκος τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς λίμνης τῆς Δέρκου καὶ περαιτέρω κατὰ μῆκος περίπου τῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου βουνοσειρὰ ὕψους οὐχὶ ἀνωτέρου τῶν 223 μ. Ἡ τελευταία βουνοσειρὰ αὕτη ἔχει μῆκος περίπου 100 χλμ. καὶ διερχομένη διὰ τῶν ὑψωμάτων Ν. τοῦ Λαζάρκιοι, διὰ τῶν ὑψωμάτων Ν. τῆς Δέρκου διὰ τοῦ «Ἀλάϊ Τεπὲ», τοῦ «Σάρπ δερὲ Τεπεσὶ», τοῦ «Μπουγιοὺκ καὶ Κιουτσοὺκ Ἀλὰν», διὰ τῶν ὑψωμάτων Βως τῶν Βελεγράδων, τῆς κορυφῆς 223 (Νως τοῦ Ζεκιριάκιοϊ), ἀπολήγει εἰς τὸ «Ῥούμελης Καβὰκ» ἐν τῷ Βοσπόρῳ. Ἀπὸ τῆς κορυφογραμμῆς ταύτης ἀποσπῶνται διάφορα ἀντερείσματα πρὸς νότον ἀπολήγοντα εἰς τὴν Προποντί-

---

(α) Ἀφορμὴ βεβαίως πρὸς τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ γερμανικὴ εἰσβολὴ εἰς Βέλγιον, ἀλλὰ ἀσφαλῶς τὰ αἴτια δὲν ἦσαν ἄσχετα μὲ τὸν ἰσχυρὸν γερματικὸν στόλον, μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν βιομηχανικῶν γερμανικῶν προϊόντων ἀνὰ τὸν κόσμον, μὲ τὴν τύχην τῶν Στενῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὡς καὶ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης.

δα καὶ τὸν Βόσπορον, ἐν ᾧ αἱ πρὸς βορρᾶν κλιτύες τῆς βουνοσειρᾶς καταλήγουσιν εἰς τὴν λίμνην τῆς Δέρκου καὶ εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον.

Τὸ σύνολον τῶν ὑψωμάτων τούτων ἑκατέρωθεν τῆς μνησθείσης βουνοσειρᾶς πρὸς Β καὶ πρὸς Ν. ἀπὸ τοῦ χώρου περὶ τὸ Μπιγιὰκ (ἢ Μπουγιοὺκ) Χὰν μέχρι τοῦ Βοσπόρου, περιβρεχόμενον ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου (πρὸς Β), ὑπὸ τοῦ Βοσπόρου (πρὸς Α) καὶ τῆς Προποντίδος (πρὸς Ν.), συνιστᾷ τὴν χερσόνησον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἧς τὸ πλάτος εἶνε περίπου 40 χλμ. (ἀπὸ τῆς Προποντίδος εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον).

Ἀπὸ τῆς βουνοσειρᾶς ταύτης προέρχονται διάφοροι βαθεῖαι γραμμαί, ὧν σημαντικώτεραί εἰσιν αἱ ἑξῆς:

1) ***Ὁ Καρᾶ Σοῦ***, ῥέων δυτικῶς καὶ παραλλήλως τῇ γραμμῇ ἀμύνης Α. Τσατάλτζας (Μετρῶν), ὡς ἤδη ἐξετέθη·

2) Ὁ Ἄκ Μπουνὰρ, ῥέων ἀνατολικῶς καὶ παραλλήλως τῇ γραμμῇ ἀμύνης Α. τῆς Τσατάλτζας (Μετρῶν)

3) Ὁ Τᾶς δερὲ, ῥέων δυτικῶς καὶ παραλλήλως τῇ γραμμῇ ἀμύνης ἀπὸ Δέρκου μέχρι τοῦ Μικροῦ Τσεκμετσέ.

4) Ὁ ποταμὸς τοῦ Μπογάζκιοϊ, διατέμνων βαθέως τὴν χερσόνησον καὶ μέσῳ λίαν ἀποτόμων καὶ πολλαχοῦ βραχωδῶν ὑψωμάτων ῥέων διευθύνεται πρὸς τὰ ΝΑκὰ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου Κόλπου.

καὶ 5) ὁ ποταμὸς «Γλυκὰ Νερὰ», παραλλήλως ῥέων πρὸς τὸν ποταμὸν τοῦ Μπογάζκιοϊ καὶ ὁμοίως βαθέως διασχίζων τὴν χερσόνησον ἐκβάλλει εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τούτου.

Παρατηρεῖ τις ὅτι τὸ Ακῶς τοῦ Τᾶς ντερὲ τμῆμα τῆς χερσονήσου διατέμνεται βαθέως ὑπὸ πολλῶν ποταμίων γραμμῶν, ἐμφανίζον συγκρότημα ὑψωμάτων ἀρκούντως δυσκόλως βατὸν, ***ἰδίᾳ κατὰ τὸ βόρειον ἥμισυ τῆς χερσονήσου***, ἐστερημένον ὁδεύσεων βατῶν εἰς τροχὸν, περιλαμβάνον ἔδαφος βουνῶδες, τραχὺ, μετὰ κλίσεων ἀποτόμων, ἐν ᾧ τὸ ***νότιον ἥμισυ τῆς χερσονήσου***, ὅπου κεῖται καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, συνίσταται ἐξ ὑψωμάτων ὁμαλωτέρων, κατοικούμενον πυκνῶς καὶ καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνοῦ δικτύου συγκοινωνίας, οὗ τρεῖς μὲν ὁδοὶ εἶνε ἁμαξιταὶ (Κωνσταντινουπόλεως - Μπου-

γιοὺκ Τσεκμετζὲ, Κωνσταντινουπόλεως - Τσατάλτζας, καὶ Κωνσταντινουπόλεως - Δέρκου), πολλαὶ δὲ καρροποίητοι, καὶ μία σιδηροδρομικὴ γραμμή.

Κατὰ μέγα μέρος ἡ χερσόνησος καλύπτεται ὑπὸ ἐκτεταμένων δασῶν, ἀποκρυπτόντων τὰς κινήσεις στρατευμάτων.

Ἡ ἐπιμήκης αὕτη χερσόνησος περιλαμβάνει τὰς ἀμυντικὰς γραμμὰς, περὶ ὧν ὡμιλήσαμεν ἤδη :

1) Ἑκατέρωθεν τοῦ Μπιγιὰκ (ἢ Μπουγιοὺκ) Χάν.

2) Ἀνατολικῶς τῆς Τσατάλτσας.

3) Ἀνατολικῶς τοῦ Τᾶς ντερέ·

αἵτινες διασφαλίζουσι τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ πάσης ἀπὸ δυσμῶν ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀκόμη ἀμυντικαὶ γραμμαὶ εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκλεγῶσιν ἐπὶ τῆς χερσονήσου, ὅπως ἀνακοπῇ ἡ πρὸς Κωνσταντινούπολιν προέλασις τοῦ ἀντιπάλου, οἷον :

Ἡ βουνοσειρὰ νοτίως τοῦ Ἀρναούτκιοϊ καὶ τοῦ Μπουγάζκιοϊ διὰ τοῦ συγκροτήματος τῶν ὑψωμάτων περὶ τὸ Κερεμιτλὶ μέχρι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐπὶ τῆς Προποντίδος, ἀμέσως Δ. τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Δ΄) Διάφοροι ἄλλοι λιμένες καὶ ὅρμοι τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης.

α΄.) Ἐν τῇ πρὸς τὸ Αἰγαῖον παραλίᾳ ὑπάρχουσιν οἱ ἑξῆς ὅρμοι:

1) Ὁ *τῆς Αἴνου*. Εἶνε οὗτος μικρᾶς σπουδαιότητος ὡς ἐξυπηρετῶν μόνον τὰς ἀνάγκας τῶν περιχώρων. Ὁ ἐσωτερικὸς τῆς Αἴνου ὅρμος εἶνε μὲν ἀσφαλὴς λόγῳ τῆς φυσικῆς διατάξεως τοῦ ἐδάφους, ἀλλ᾽ ἀβαθὴς καὶ μὴ δυνάμενος νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ, ἔστω καὶ μέσου βυθίσματος, πλοίων. Ὁ ἐξωτερικὸς ὅμως τῆς Αἴνου ὅρμος εἶνε τελείως ἀνοικτὸς, μὴ παρέχων οὐδεμίαν σχεδὸν κάλυψιν κατὰ τῶν ἀνέμων εἰς τὰ πλοῖα, εἰς μεγάλην δ᾽ ἀπὸ τῆς παραλίας ἀπόστασιν (περίπου 7 χλμ.) ἀγκυροβολοῦσι τὰ καταπλέοντα πλοῖα, διότι ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Ἕβρου τὰ ὕδατα εἰσὶν ἀβαθῆ. Κατὰ συνέπειαν δὲν ἐνδείκνυται ὁ ὅρμος οὗτος ὡς κατάλληλος πρὸς ἀπόβασιν.

2) Ὁ ***τοῦ Καρατσαλί***. Κεῖται οὗτος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σάρου (Ξηροῦ). Ἔχουσι κατασκευασθῇ (α) ἐν τῷ ὅρμῳ τούτῳ πέντε μεγάλαι ἀποβάθραι, διευκολύνουσαι σημαντικῶς, ταχύτητα ἀποβάσεων καὶ ἐν γένει φορτεκφορτώσεων καὶ ὧν ἀποβαθρῶν ἡ ὕπαρξις προσδίδωσι μεγάλην στρατιωτικὴν σπουδαιότητα εἰς τὸν ὅρμον τοῦτον. Τὸ βάθος τῶν ὑδάτων τῆς θαλάσσης παρὰ τὰς ἀποβάθρας ταύτας ἐπιτρέπει νὰ παραβάλλωσιν ἀπ' εὐθείας αὐταῖς μόνον μετρίου ἐκτοπίσματος πλοῖα. Ἡ ἁμαξιτὸς ἀπὸ τοῦ ὅρμου τούτου πρὸς Κεσάνην ὡς καὶ τὸ λοιπὸν πέριξ δίκτυον συγκοινωνίας πρὸς Μάλγαρα καὶ Μπουλαΐρ διευκολύνει τὴν ταχεῖαν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θεάτρου ἐπιχειρήσεων τῆς Ἀ. Θράκης προέλασιν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν. Τὰ ὑψώματα τοῦ Κουροῦ ντάγ, Β. Καρατσαλί, προκαλύπτουσι τὸν ὅρμον.

Ἐκτὸς τῶν ἀποβαθρῶν καὶ ἐκτενὴς παραλιακὴ ζώνη διευκολύνει ἀποβάσεις ἢ φορτεκφορτώσεις.

Τὸ ἀγκυροβόλιον κυρίως εὑρίσκεται παρὰ τῇ νησίδι Σάρος (Ξηρὸς) διὰ τὰ μεγάλου βυθίσματος πλοῖα, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν 3 1)2—5 χλμ. ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Μπατερῆ καὶ Καρατσαλί.

Ὁ περὶ οὗ πρόκειται ὅρμος εἶναι ἀνοικτὸς εἰς πάντας τοὺς ἀνέμους πλὴν τοῦ βορρᾶ.

β'.) Ἐν τῇ πρὸς τὴν Προποντίδα παραλίᾳ τῆς Ἀ. Θράκης ὑπάρχουσιν οἱ ἑξῆς σπουδαιότεροι ὅρμοι:

1) Ὁ τῆς ***Περιστάσεως (Σάρκιοϊ)***. Ἔχει ἀγκυροβόλιον μακρὰν τῆς παραλίας καὶ κέκτηται μόνον μίαν μικρὰν ἀποβάθραν. Ἡ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν συγκοινωνία εἶνε δύσκολος, διότι τὸ δίκτυον συγκοινωνίας ἁπλοῦται ἐπὶ τοῦ δασώδους Τεκφὺρ (ἢ Ἱεροῦ) ὄρους. Μόνον διὰ καρροποιήτου ὁδοῦ συνδέεται μετὰ τοῦ Καδήκιοϊ—Μπουλαΐρ.

Σημείωσις.—Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1922, πεδινὸν πυροβολικὸν ἀνῆκον εἰς τὸ Μικτὸν Ἀπόσπασμα τοῦ 12ου Σ. Π. τοῦ Γ'. Σ. Στρατοῦ, μετὰ δυσκολίας ἠδυνήθη ν' ἀχθῇ ἐκ τοῦ ὅρμου Περιστάσεως, εἰς ὃν εἶχεν ἀποβιβασθῇ, εἰς τὰ ὑψώματα περὶ τὸ Κουροῦ Τσιφλίκι, ΝΔ. τοῦ Ἑξαμυλίου, ταχθὲν ἐκεῖ πρὸς παρακώλυσιν πάσης ἐνδεχομέ-

---

(α) Ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Στρατοῦ ἐν ἔτει 1921.

νης τουρκικῆς προελάσεως ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας μέσῳ τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως πρὸς τὴν Ἀν. Θράκην.

2) Ὁ τῆς *Ραιδεστοῦ*. Κέκτηται οὗτος ἀποβάθραν, εἰς ἣν δύνανται νὰ παραβάλλωσι συγχρόνως 4—5 πλοῖα καὶ ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀ. Θράκης διὰ καλοῦ καὶ πυκνοῦ δικτύου συγκοινωνίας. Τὰ Βως τῆς πόλεως, ὅπου εἶνε οἱ στρατῶνες, κείμενα ὑψώματα δεσπόζουσι τοῦ τε λιμένος καὶ ἱκανῆς ἑκατέρωθεν τῆς ἀποβάθρας παραλιακῆς ζώνης. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀποτελεῖ ἡ Ῥαιδεστὸς τὸν καλλίτερον ἐν τῇ Προποντίδι λιμένα τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, μετὰ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκεντρῶν μέγα μέρος τοῦ ἐμπορίου τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χερσονήσου. Διὰ Ῥαιδεστοῦ ἐξάγονται τὰ σιτηρὰ τῆς Ἀνατ. Θράκης, τὸ κυριώτερον αὐτῆς προϊόν.

Σημειώσεις—1. Εἰς τὸν λιμένα Ῥαιδεστοῦ ἀπεβιβάσθη τῷ 1920 ἐκ Πανόρμου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἡ Μεραρχία Σμύρνης μετὰ Ἱππικοῦ. Ἡ δύναμις δ' αὕτη ὁρμηθεῖσα ἐκ τῆς Ῥαιδεστοῦ προήλασε πρὸς Ἀδριανούπολιν διέλυσε καὶ ἀποσυνέθεσε τὸν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ τουρκικὸν στρατόν, συλλαβοῦσα αἰχμάλωτον καὶ τὸν τοῦρκον ἀρχιστράτηγον Τζαφὲρ Ταγιὰρ Πασσᾶν. Οὕτως ἡ Ἑλληνικὴ στρατιωτικὴ κατοχὴ ἐπεξετάθη τότε μέχρι τῆς γραμμῆς τῶν ἀναστασιανῶν τειχῶν περίπου, ἐν Θράκῃ.

Εἰς τὸν αὐτὸν λιμένα τῆς Ῥαιδεστοῦ ἀπεβιβάσθη καὶ τὸ Γ΄. Σῶμα Στρατοῦ, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1922 μετὰ δυνάμεως ἐν συνόλῳ περίπου 70 χιλιάδων ἀνδρῶν, μεθ' ἅπαντος τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ, ἀποχωρῆσαν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας (μέσῳ τοῦ λιμένος τῆς Πανόρμου καὶ τῶν ὅρμων τῆς Ἀρτάκης καὶ τῆς Γωνιᾶς).

2. Ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Προποντίδα νοτίων ὑπωρειῶν τοῦ Τεκφύρ (Ἱεροῦ) ὄρους, ὑπάρχουσιν ἀκόμη — μεταξὺ τοῦ ὅρμου Περιστάσεως καὶ Ῥαιδεστοῦ — τρία ἀγκυροβόλια, τῆς ***Μυριοφύτου***, τῆς *Χώρας* καὶ τῆς ***Γάνου***. Τὰ προσεγγίζοντα εἰς τοὺς ὁρμίσκους τούτους πλοῖα ἵστανται μακρὰν τῆς παραλίας, (διὰ τὸ ἀβαθὲς τῶν ὑδάτων), 1-1 1)2 χλμ.— Οἱ ὅρμοι οὗτοι χωρίζονται ἀπὸ τῆς πρὸς βορρᾶν κειμένης κοιλάδος τοῦ Ἐργίνη διὰ τῆς τραχείας καὶ δασώδους ὀρεινῆς περιοχῆς τοῦ Τεκφὺρ (Ἱεροῦ) ὄρους, ἐχούσης πλάτος περὶ τὰ 25—30 χλμ. καὶ στερουμένης δικτύου συγκοινωνίας. Ἀπέχουσιν οἱ ὅρμοι οὗτοι ἀπ' ἀλλήλων, ὁ τῆς Γάνου ἀπὸ μὲν τοῦ τῆς Ῥαιδεστοῦ περὶ τὰ 30 χλμ. (πρὸς Α.) ἀπὸ δὲ τοῦ τῆς Χώρας περὶ τὰ

5 χλμ. (πρὸς Δ.), ὁ τῆς Χώρας 11 χλμ. περίπου ἀπὸ τοῦ τῆς Μυριοφύτου καὶ ὁ τῆς Μυριοφύτου 13 χλμ. ἀπὸ τοῦ τῆς Περιστάσεως (Σάρκιοϊ). Καρροποίητος ὁδός, παραλλήλως τῇ παραλίᾳ τῆς Προποντίδος βαίνουσα, συνδέει τοὺς εἰρημένους ὅρμους. Φυτεία ἄφθονος (ἄμπελος, ἐλαία) καλύπτει τὴν παραλιακὴν αὐτὴν ζώνην, καλλιεργουμένην καλῶς.

3) Ὁ τῆς *Ἡρακλείας*.—Παρέχει πλήρη ἀσφάλειαν ὁ ὅρμος οὗτος εἰς τὰ ἀγκυροβολοῦντα πλοῖα, κατὰ πᾶσαν ἀτμοσφαιρικὴν μεταβολήν, προσβαλλόμενος μόνον ὑπὸ τοῦ ΒΑκοῦ ἀνέμου. Εἶνε ἀρκούντως εὐρὺς ὁ λιμὴν οὗτος, ἀλλ' ἔχει ἀτελῆ τὰ μέσα πρὸς διευκόλυνσιν φορτεκφορτώσεων. Ἁμαξιτοὶ συνδέουσι τὸν λιμένα τοῦτον μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀ. Θράκης. Μεγάλου ἀναπτύγματος παραλιακὴ ζώνη ὑπάρχει κατάλληλος πρὸς ἀπόβασιν ἐν τῷ ὅρμῳ τούτῳ, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουσι περὶ τὸν λιμένα ὑψώματα, ὅπως χρησιμεύωσιν εἴτε πρὸς προστασίαν τοῦ λιμένος εἴτε πρὸς προστασίαν ἀποβάσεως κατὰ πάσης ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀβακίου προσβολῆς.

4) Ὁ τῆς ***Σηλυβρίας***.—Εἶνε εὐρὺς ὁ ὅρμος, προστατεύων τὰ προσεγγίζοντα πλοῖα κατὰ τοῦ βορρᾶ καὶ τοῦ ἀπηλιώτου, καὶ κέκτηται ἀποβάθραν, εἰς ἣν δύνανται νὰ παραβάλλωσι 2—3 πλοῖα συγχρόνως. Συνδέεται ὁ λιμὴν δι' ἁμαξιτῶν μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀν. Θράκης. Διενεργεῖται διὰ τοῦ λιμένος τούτου ἐξαγωγὴ σιτηρῶν τῆς Ἀν. Θράκης.

Σημείωσις.— Μεταξὺ τῶν ὅρμων Ἡρακλείας καὶ Σηλυβρίας ὑπάρχουσι δύο ἔτι θέσεις, χρησιμοποιούμεναι ὡς ἀγκυροβόλια: ἡ Παλαιὰ Ἡράκλεια καὶ ὅρμος τις Δκῶς τῆς Σηλυβρίας (Νως τοῦ Μποσνάκιοϊ). Ἀμφότεροι χρησιμεύουσι διὰ τὴν προσέγγισιν ἰδίᾳ πλοίων πρὸς παραλαβὴν σιτηρῶν, ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας συγκεντρουμένων. Ἀπέχουσι τὰ ἀγκυροβόλια ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τῆς Ἡρακλείας (πρὸς Δ.) καὶ τῆς Σηλυβρίας (πρὸς Ἀ.) περὶ τὰ 7—12 χλμ., καὶ συνδέονται μετὰ τῆς ἐνδοχώρας διὰ πολλῶν καρροποιήτων ὁδῶν. Ἑπομένως ἀποτελοῦσι θέσεις εὐνοούσας ἀποβάσεις. Ἡ ἀπόστασις τῶν ὅρμων τούτων ἀπὸ τῆς σιδ. γραμμῆς εἶνε περίπου 18 χλμ.

5) Ὁ τῶν ***Ἐπιβατῶν***.— Εἶνε ἀνοικτὸς εἰς τοὺς ἀνέμους ὁ ὅρμος οὗτος (πλὴν τοῦ βορρᾶ). Ἔχει ἀβαθῆ τὰ ὕδατα τῆς θαλάσσης παρὰ τὴν παραλίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ ἀτμόπλοια ἀγκυροβολοῦσιν εἰς ἀπόστασιν 1 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς παραλίας. Κέκτηται μικρὰν ἀ-

ποβάθραν πρὸς διευκόλυνσιν τῶν φορτώσεων καὶ ἐκφορτώσεων ὡς καὶ ἡ ἐγγὺς καὶ ἀνατολικώτερον κειμένη «Σκάλα Γιαλοῦ», καὶ περιβάλλεται ὑπὸ λοφώδους συγκροτήματος

6) Ὁ τῆς **Καλλικρατείας**.—Κείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Μπουγιοὺκ Τσεκμετζὲ ὁ λιμὴν οὗτος κέκτηται ἀξιόλογον ἀποβάθραν διευκολύνουσαν τὰς φορτώσεις καὶ ἐκφορτώσεις, καὶ ὕδατα θαλάσσης ἀρκούντως βαθέα, ἐπιτρέπονται εἰς τὰ μέσου ἐκτοπίσματος πλοῖα νὰ παραβάλλωσιν εἰς τὴν ἀποβάθραν. Καλαὶ ὁδεύσεις συνδέουσι τὸν λιμένα μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας. Ὑψώματα περὶ τὸν λιμένα ἐπικρατοῦσιν ὅλης τῆς παραλίας καὶ τῆς ὑγρᾶς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Λοφοσειρά, ἐκτεινομένη ΝΔ. τῆς Καλλικρατείας καὶ ἀπολήγουσα εἰς τὸ Μπαμπᾶ Μπουροὺν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἐγκατάστασιν πυροβολικοῦ διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ εἴσπλου πλοίων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μπ. Τσεκμετζὲ καὶ ἑπομένως καὶ εἰς τὸν λιμένα Καλλικρατείας.

Σημείωσις.—Ἀπὸ τοῦ Μπουγιοὺκ Τσεκμετζὲ ὑπεστήριζεν ὁ τουρκικὸς στόλος διὰ τῶν πυρῶν αὐτοῦ κατὰ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912, τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ ἐπὶ τῆς γραμμῆς Τσατάλτζης ἀμυνομένου τουρκικοῦ στρατοῦ.

7) Ὁ ὅρμος ***Κιουτσοὺκ Τσεκμετζέ***. Παρέχει σχετικὴν ἀσφάλειαν εἰς τὰ ὁρμοῦντα πλοῖα. Ἀλλὰ τὸ βάθος τῶν ὑδάτων εἰς αὐτὸν εἶνε σχετικῶς μικρὸν καὶ δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ προσέγγισις αὐτῷ μεγάλου βυθίσματος πλοίων. Ἡ ἀγκυροβόλησις ὡς ἐκ τούτου γίνεται μακρὰν τῆς παραλίας περὶ τὸ 1 1)2 χλμ.— Ἀπὸ τοῦ ὅρμου τούτου εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποστηρίζηται διὰ τῶν πυρῶν τοῦστόλου ἡἀριστερὰπτέρυξ τῆς Ακῶς τοῦ Τᾶς δερὲ ἐγκατασταθησομένης ἀμύνης πρὸς προστασίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

8) Ὁ ὅρμος τοῦ ***Ἁγίου Στεφάνου***. Εἶνε κατὰ μέγα μέρος ἀνοικτὸς εἰς τοὺς ἀνέμους ὁ ὅρμος οὗτος, ἀλλ' ἔχει ὕδατα βαθέα ἐπιτρέποντα τὴν προσέγγισιν μεγάλου ἐκτοπίσματος πλοίων.

Σημείωσις,— Τῷ 1878 εἰς τὸν ὅρμον τοῦτον προσήγγισεν ὁ Ἀγγλικὸς στόλος τῆς Μεσογείου, δι' οὗ ἡ Ἀγγλία ἠπείλησε τὴν Ῥωσσίαν, ὅπως μὴ προχωρήσῃ περαιτέρω εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ νικητὴς τῶν τούρκων ῥωσσικὸς στρατός, οὕτω δ' ἐδόθη χρόνος, ὅπως ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, δι' ἧς ἐδημιουργεῖτο ὑπὸ τοῦ πανσλαβιστοῦ Ἰγνάτιεφ μεγάλη Βουλγαρία περιλαμβάνουσα ἅπασαν

τὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ Ἀλιάκμονος, παραπεμφθῇ εἰς συνέδριον τοῦ Βερολίνου, ὅπερ ἀνεθεώρησε τὴν εἰρημένην συνθήκην, δικαιότερον.

γ΄.) Ἐν τῇ ***πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον παραλίᾳ*** ὑπάρχουσιν οἱ κάτωθι λιμένες καὶ ὅρμοι.

1) Ὁ ὅρμος τοῦ ***Ἁγίου Στεφάνου***. Κείμενος παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ῥισβάγια εἰς τὸν Εὔξεινον εἶνε σχεδὸν ἀνοικτὸς εἰς τοὺς ἀνέμους (πλὴν τοῦ δυτικοῦ). Ἔχει μικρὰν ἔκτασιν καὶ συνδέεται διὰ καρροποιήτων ὁδῶν μετὰ τῆς ἐνδοχώρας (πρὸς δυσμάς), μετὰ τοῦ Μικροῦ Τυρνόβου καὶ ἐκεῖθεν διὰ Ντερέκιοϊ μετὰ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, καὶ (πρὸς νότον) μετὰ τῆς Αἰνειάδος καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

2) Ὁ ***ὅρμος τῆς Αἰνειάδος***. Κείμενος ἐν ὁμωνύμῳ κόλπῳ ὁ ὅρμος οὗτος δὲν κέκτηται ἐπαρκῆ διὰ μεγάλην κίνησιν φορτώσεων καὶ ἐκφορτώσεων τεχνικὰ μέσα. Αἱ ὑπάρχουσαι ἐν τούτοις μικραὶ ἀποβάθραι ἔν τε τῇ Αἰνειάδι καὶ εἰς τὴν βορειότερον αὐτῆς εὑρισκομένην «Σκάλαν» ἐπαρκοῦσαν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν διενεργουμένων ἐντεῦθεν θαλασσίων μεταφορῶν ξυλανθράκων (α). Εἶνε ἀσφαλὴς ὁ ὅρμος ἀπὸ τῶν βορείων ἰδίως καὶ δυτικῶν ἀνέμων, ἀλλ' ἡ παραλιακὴ ζώνη κατέχεται ὑπὸ λιμνοθαλασσῶν, περιοριζουσῶν τὴν ἐλευθέραν κίνησιν καὶ ἀνάπτυξιν στρατοῦ ἀποβατικοῦ. Συνδέεται ἡ Αἰνειὰς μετὰ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν διὰ καρροποιήτου ὁδοῦ, ἀγούσης μέσῳ Σαμακόβου - Σκοποῦ.

3) Ὁ ***ὅρμος Μηδείας***. Μικρὰν παρέχει κάλυψιν εἰς τὰ ὁρμοῦντα πλοῖα, ἀλλὰ παρουσιάζει ἔκτασιν παραλίας κατάλληλον καὶ ἐκτενῆ πρὸς σύγχρονον ἀπὸ πολλῶν πλοίων ἀπόβασιν. Ἐπιτηρεῖται ὁ ὅρμος ἀπὸ λοφώδους πέριξ ἐκτάσεως καὶ κέκτηται μικρὰν ἀποβάθραν. Παρὰ τὸ βόρειον τῆς πόλεως ἄκρον ὑπάρχει πυροβολεῖον, χρησιμοποιούμενον ἄλλοτε κατὰ πειρατικῶν πλοίων ἐν τῷ Εὐξείνῳ. Συνδέεται ἡ Μήδεια, δι' ἁμαξιτοῦ, συντηρουμένης καλῶς, μετὰ τοῦ Σαράϊ (Ἀνα-

---

(α) Ἡ ἀνθρακοποιΐα ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον ἔργον τῶν κατοικούντων περὶ τὴν Στράντζαν καὶ τὸ Μπ. καὶ Κουτσιοὺκ Μαγιᾶ λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἀπεράντων δασῶν, καλυπτόντων τὴν ὅλην ὀροσειράν.

κτορίου) καὶ τῆς Τυρολόης (Τσορλοῦς), πρὸς νότον, ὡς ἐπ' ἴσης καὶ μετὰ τῆς Αἰνειάδος, πρὸς βορρᾶν, διὰ παραλιακῆς καρροποιήτου ὁδοῦ. Διάφοροι ὡσαύτως καρροποίητοι ὁδοὶ διαπλοῦνται ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν δειράδων τῆς Στραντζας καὶ διευκολύνουσι τὰς μεταφορὰς τῶν προϊόντων τῆς ἀνθρακοποιΐας πρὸς τὴν παραλίαν.

4) Ὁ ὅρμας *τοῦ Κάστρου.* Νοτιώτερον τῆς Μηδείας κείμενος ὁ ὅρμος οὗτος εἶνε μικρὸς, ἀλλὰ παρέχει ποιάν τινα ἀσφάλειαν εἰς τὰ προσεγγίζοντα πλοῖα, διότι ἐν μέρει καλύπτει αὐτὰ ἀπὸ βορρᾶ ἡ ὑπάρχουσα νησὶς τοῦ Κάστρου.

Σημειώσεις.— α΄) Μεταξὺ Αἰνειάδος καὶ Μηδείας ὑπάρχουσι πέντε ἀγκυροβόλια «Σκάλαι» καλούμενα, ἔνθα προσεγγίζοντα ἀτμόπλοια παραλαμβάνουσι τὰς παρ' αὐταῖς συγκεντρουμένας ποσότητας ξυλανθράκων. Αἱ Σκάλαι αὗται κεῖνται εἰς σημεῖα τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου, παρέχοντα ποιάν τινα ἀπὸ τῶν ἀνέμων ἀσφάλειαν.

γ΄.) Ὁμοίως νοτίως τοῦ ὅρμου Κάστρου κεῖται τὸ ἀγκυροβόλιον τοῦ «Τσιλιγκὸς Τσιφλίκι», παρουσιάζον ὡσαύτως μικρὰν κάλυψιν ἀπὸ τῶν ἀνέμων καὶ ἔδαφος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν στρατοῦ ἀποβάσεως ἐπιτήδειον (α).

γ΄.) Μεταξὺ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἐργίνη, νοτιώτερον παρεντίθεται ὁ ὀρεινὸς ὄγκος τῆς Στράντζας, ἔχων πλάτος 30—45 χλμ. Αἱ κύριαι ὁδεύσεις, αἱ θέτουσαι εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου μετὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἐργίνη εἶνε αἱ ἑξῆς μνημονευθεῖσαι ἤδη, ἁμαξιτοί :

1) Ἁγίου Στεφάνου—Μικροῦ Τυρνόβου—Ντερέκιοϊ—Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

2) Αἰνειάδος—Σαμακόβου—Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

καὶ 3) Μηδείας—Σαράϊ (Ἀνακτορίου)—Τυρολόης.

(α) Εἰς τὸ ἀγκυροβόλιον τοῦτο, ὡς καὶ εἰς τὸν ὅρμον τῆς Μηδείας κατ' ἐπανάληψιν οἱ Τοῦρκοι—κατὰ Σεπτέμβριον 1922—ἐξετέλουν ἀναγνωρίσεις διὰ βενζινακάτων, προτιθέμενοι πιθανῶς νὰ ἐκτελέσωσιν εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα ἀπόβασιν στρατοῦ, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας τῶν διαπραγματεύσεων περὶ συνομολογήσεως ἀνακωχῆς, αἵτινες διεξήγοντο εἰς Μουδανιά. Τὸ ἡμέτερον Γ΄. Σῶμα Στρατοῦ εἶχε λάβει τότε τὰ προσήκοντα μέτρα πρὸς ματαίωσιν τοιαύτης τυχὸν Τουρκικῆς προσπαθείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Στρατιωτικὴ ἀξία τῆς ὅλης Ἀνατολικῆς Θράκης καὶ τῶν Στενῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Παρατηροῦμεν σχετικῶς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο τὰ ἑξῆς :

1) Ἡ ὅλη χερσόνησος, ἐν ᾗ κεῖται ἡ κοιλὰς τοῦ Ἐργίνη, ἀποτελοῦσα τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, γεωγραφικῶς εὑρίσκεται ἐν τῷ ἀπωτάτῳ Ακῷ τμήματι τῆς Εὐρώπης, γειτνιάζουσα ἀμέσως πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ κειμένη πλησιέστερον πάσης ἄλλης βορειότερον κειμένης χώρας πρός τε τὸν Καύκασον καὶ τὴν Αἴγυπτον. Κατέχει ὡς ἐκ τούτου θέσιν κεντρικὴν *ἐν μέσῳ τριῶν ἠπείρων τῆς γῆς* (Εὐρώπης, Ἀσίας, Ἀφρικῆς) καὶ προσαποκτᾷ στρατηγικὴν σπουδαιότητα ἐκ τούτου μεγίστην, ἐπαυξανομένην ἐκ τῆς ὑγρᾶς ἐπιφανείας, ἥτις περιβάλλει τὴν ὅλην χερσόνησον.

2) Ἀλλὰ τὴν στρατιωτικὴν ἀξίαν τῆς Α. Θράκης ἔτι μᾶλλον ἐνισχύει ἡ ὕπαρξις δύο πορθμῶν, τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἐν τῷ μεταιχμίῳ τῆς χερσονήσου, ὧν ἡ κατοχὴ ἐξασφαλίζει λευθερίαν κινήσεως ἔν τε τῇ Προποντίδι, καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ τἀνάπαλιν.

3) Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἡ θέσις τῶν Στενῶν τούτων καὶ τῆς ὅλης Θράκης ἤσκησεν ἀνυπολόγιστον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς τύχης τῆς τε Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τροίας καὶ οἱ Ἀργοναῦται ἐκστρατείαν διὰ τὸ χρυσόμαλλον δέρας τῆς Κολχίδος, ἀφ' οὗ διῆλθον τὸν πορθμὸν τῆς Ἕλλης καὶ τὰς Συμπληγάδας Πέτρας τοῦ Βοσπόρου. Οἱ Πέρσαι βασιλεῖς μόνον μετὰ τὴν διαπεραίωσιν καὶ ἐγκατάστασιν αὐτῶν εἰς Ἀνατολικὴν Θράκην ἐπεχείρησαν ἐκστρατείας πρῶτον μὲν πρὸς βορρᾶν, κατὰ τῶν Σκυθῶν, πέραν τοῦ Προύθου, εἶτα δὲ πρὸς νότον κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀμφοτέρας ἀποτυχούσας. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον, μόνον ἀφοῦ κατέλυσαν τὴν ἐπὶ τῆς Θράκης κυριαρχίαν τῶν Περσῶν, ἐπιχειροῦσι μακρὰν, ἀλλ' ἔνδοξον ἐκστρατείαν, καταλύουσι τὸ ἰσχυρότατον ἐκεῖνο περσικὸν κράτος μετὰ τὰς μάχας παρὰ τὸν Γρανικόν, ἐν Ἰσσῷ τῆς Κιλικίας καὶ εἰς τὰ Ἄρ-

βηλα τῆς Μεσοποταμίας, καὶ ἱδρυούουσι Κράτος ἰσχυρότατον. Τὸ Κράτος τοῦτο ἐπέπρωτο διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, περιελθὸν ὑπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν, βραδύτερον, κυριαρχίαν, ν' ἀποβῇ τὸ καλλίτερον ὄργανον ἐξαπλώσεως τοῦ χριστιανισμοῦ, τῆς ἡμερώσεως τῶν ἠθῶν, τοῦ ἐκπολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐπὶ νέων ὅλως βάσεων κοινωνικῆς ἀναμορφώσεως. Τὴν θαυμασίαν στρατηγικὴν τῆς Θράκης ἀξίαν διακρίνας ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε τὴν Κωνσταντινούπολιν (325—331 μ. Χ.),διότι ἔκειτο τὸ Βυζάντιον ἐν ἁρμοδιωτάτῃ θέσει, ὅπως ἐκεῖθεν διοικῆται τὸ ἐπὶ τριῶν ἠπείρων ἐκτεινόμενον ἀπέραντον ἐκεῖνο ῥωμαϊκὸν κράτος. Κατὰ τὸν μακραίωνα βίον τῆς Ἑλληνικῆς, βραδύτερον, βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας διὰ πᾶσαν ἐκστρατείαν ἐπιχειρηθεῖσαν ἐξ Εὐρώπης πρὸς τὴν Ἀνατολὴν ἢ καὶ ἀντιστρόφως, ἐκρίνετο ὅτι, ὅπως αὕτη ἐπιτυγχάνῃ, πρέπει πρότερον νὰ κατακτᾶται ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ ἰδίως ***αἱ παρὰ τὰ θαλάσσια Στενὰ χερσόνησοι*** (Βούλγαροι, Ἄραβες, Σταυροφόροι, Τοῦρκοι). Ἱστορικῶς ἄρα διαπιστοῦται ἡ μεγάλη ῥοπή, ἣν ἡ κατοχὴ τῆς Θράκης κέκτηται, διὰ τὴν κυριαρχίαν οὐ μόνον τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Μικρασιατικῆς Χερσονήσου. ἀλλὰ καὶ τῶν θαλασσῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

4) Ἡ Θράκη καὶ τὰ παρ' αὐτὴν Στενὰ κεῖνται ἐπὶ τῆς ***μεγάλης ὁδοῦ,ἥτις ἀπὸ τῆς μέσης Εὐρώπης***(μέσῳ τῶν κοιλάδων τοῦ Μοράβα καὶ τοῦ Νυσάβα, τοῦ ὑψιπέδου Σόφιας,καὶ τῶν κοιλάδων τοῦ Ἕβρου καὶ τοῦ Ἐργίνη) *ἄγει* ***εἰς Βαγδάτην—Περσικὸν κόλπον*** *καὶ* ***πρὸς Ἰνδίας***. Διὰ τῆς Θράκης ὡσαύτως διέρχεται ἡ μεγάλη ὅδευσις, ἥτις ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου (Ἐπιδάμνου) ἢ τῆς Αὐλῶνος ἀρχομένη (α) καὶ ***ἐγκαρσίως*** διελαύνουσα διὰ τῆς Βαλκανικῆς, μέσω τῶν λιμνῶν Ἀχρίδος καὶ Πρέσπας, τοῦ ὑψιπέδου τῆς Πελαγωνίας, τῆς Θεσσαλονί-

---

(α) Ἀπὸ τοῦ Δυρραχίου ἐν τῷ Ἀδριατικῷ καὶ ἀπὸ τῆς Αὐλῶνος ἀρχόμεναι αἱ μεγάλαι ἀρχαῖαι ῥωμαϊκαὶ στρατιωτικαὶ ὁδοὶ αὗται συνηνοῦντο εἰς τὴν ἀρχαίων Clodiona' χωρίον (Πετσίνι) νῦν καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Σκούμπη, τοῦ Ἐλβασάν, τῆς Ἀχρίδος, Ἡρακλείας (Μοναστηρίου), τῆς Ἐδέσσης, τῆς Πέλλης, τῆς Θεσσαλονίκης, Νως τῶν λιμνῶν Κορωνείας καὶ Βόλβης τῆς Ἀμφιλοχίας, τῶν Φιλίππων, τῆς παραλιακῆς θρᾳκικῆς ζώνης, ἔφθανε μέχρι τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως καὶ ἐκεῖθεν ἐπεξετείνετο εἰς Μικρὰν Ἀσίαν. Συνίστα ἡ μεγάλη αὕτη ὅδευσις τὴν Ἐγνατίαν ὁδὸν τῶν ῥωμαίων' δι' ἧς ἐγένετο ἡ εἴσδυσις τῶν ῥωμαίων πρὸς τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Πρὸς Δ. ἡ ὁδὸς αὕτη ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν Via Appia καὶ Brindisi ἐπὶ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου.

κης. τοῦ πεδίου τῶν Φιλίππων, ὁδηγεῖ εἰ. τὰς **χερσονήσους Καλλιπόλεως καὶ Κωνσταντινουπόλεως**, Ἑλλήσποντον καὶ Βόσπορον καὶ ἐκεῖθεν διαπεραιοῦται πρὸς Μικρὰν Ἀσίαν, συνενοῦσα οὕτως τὴν ἰταλικὴν μετὰ τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου, ἤτοι ἀπὸ Δ. πρὸς Α. φερομένη ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς καὶ συνδέουσα τὴν Δύσιν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς.

Ὡς δὲ εἶνε γνωστὸν, ὑπάρχει ἐν τῇ Βαλκανικῇ καὶ ἄλλη τις μεγάλη (πλὴν τῆς ἀνωτέρω) ὅδευσις **διαυλακοῦσα** τὴν χερσόνησον ταύτην ἀπὸ Ν. πρὸς Β. **πρωτεύουσα** ἢ **διευθύνουσα, διαμήκης** αὐτὴ, καὶ ἥτις ἀκολουθεῖ τὸν Ἀξιὸν καὶ τὸν Μοράβαν,ἀπὸ τῆς **Θεσσαλονίκης** μέχρι τοῦ Δουνάβεως, συνδέουσα τὴν Μέσην Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀνατολῆς.

Τὰ σημεῖα ἄρα ταῦτα τῆς Βαλκανικῆς, ὧν ἐμνήσθημεν, ἤτοι αἱ **ἀλβανικαὶ ἀκταὶ** (Δυρράχιον, Αὐλὼν), ἡ **Θεσσαλονίκη** καὶ τὰ **Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου**, εἰς ἃ ἀπολήγουσιν ἢ ἀφ' ὧν ἄρχονται, αἱ μεγάλαι αὗται **διευθύνουσαι** ὁδοὶ(ἐμπορικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ) καθίσταται ἐμφανὲς ὁποίας κολοσσιαίας εἶνε σπουδαιότητος καὶ ἀξίας διὰ τὸν ἀγῶνα πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς βιωτικῆς ἐν ἀρχῇ ἰσορροπίας διὰ τὴν Εὐρώπην ὅλην. Ὁ ἀγὼν δὲ πρὸς κατάκτησιν τῶν δύο μεγάλων πρωτευουσῶν ἐμπορικῶν ὁδῶν τούτων, τῶν τερματιζομένων εἰς **Θεσσαλονίκην, τὰς ἀλβανικὰς ἀκτὰς** καὶ τὰ **Στενὰ**, ἢ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς κατακτήσεως αὐτῶν, ἀποτελεῖ τὸ σοβαρώτατον κεφάλαιον τοῦ λεγομένου **Ἀνατολικοῦ ζητήματος.** (α)

Ἕνεκα τῶν λόγων ἀκριβῶς τούτων καὶ ἐπειδὴ τὰ Στενὰ ἀποτελοῦσιν οἱονεὶ τὴν κλεῖδα τῆς κυριαρχίας ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ καὶ ἐν τῷ Αἰγαίῳ, κέκτηται ἡ ὅλη Θρᾴκη σπουδαιοτάτην στρατηγικὴν σημασίαν, ὡς εὐνόητον. Τὸ ζήτημα τῶν Στενῶν ἀποτελεῖ κατ' ἐξοχὴν τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα,ὃ ἀπησχόλησε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα καὶἀκόμη καὶ νῦν ἀπασχολεῖ τοὺς πολιτικοὺς καὶ τοὺς διπλωμάτας. Ἐκ τῆς ἐπιλύσεως αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ τύχη τῶν περιμαχήτων χωρῶν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, διαδεχθείσης μετὰ τὸ 1453 τὴν ἑλληνικὴν τοιαύτην. Πᾶσαι αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπιδιώκουσι στρατιωτικὴν ἐπὶ

(α) Ὅρα «Ἀλβανικὰς ἐπιστολὰς» τοῦ Disan Giuliano περί τῆς σημασίας τῆς Αὐλῶνος, διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ὁποίας πεισματωδῶς, ὡς γνωστὸν, ἠγωνίσθησαν οἱ Ἑνετοί. Ὅρα ὡσαύτως τὴν «Ἰταλικὴν πολιτικὴν ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ καὶ τοῖς Βαλκανίοις» ὑπὸ Α. Καρτάλῃ.

τῶν Στενῶν κατοχὴν πρὸς περαιτέρω πολιτικὴν ἐκμετάλλευσιν ἐπὶ τῆς Τουρκίας, ἐν ᾧ ἡ Ῥωσσία ἀντιθέτως πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τῆς βυζαντικῆς ἔτι ἐποχῆς καὶ ἰδίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης ἐπιζητεῖ τὴν πολιτικὴν ἐπὶ τῶν Στενῶν κυριαρχίαν, ὥστε ὁ Εὔξεινος Πόντος νὰ καταστῇ πράγματι ῥωσσικὴ θάλασσα καὶ οὕτως ἐξέλθῃ ἐλευθέρως εἰς τὴν Μεσόγειον, ἥτις νῦν εἶνε πεφραγμένη δι' αὐτήν.

5) Ὁ κύριος τῶν Στενῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου διαθέτει τὴν Προποντίδα καὶ τοὺς ἀσφαλεῖς ἐν αὐτῇ λιμένας (Κωνσταντινουπόλεως, Νικομηδείας, Κίου, Πανόρμου, Καλλιπόλεως, Δαρδανελλίων κλπ.). Κατὰ θάλασσαν θὰ δύναται νὰ ἐπιχειρῇ, ἂν κέκτηται τὴν πρὸς τοῦτο ἰσχύν, εἴτε πρὸς τὸν Εὔξεινον, εἴτε πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον, ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἀσφαλοῦς βάσεως τῆς Προποντίδος.

Ὡς τὸ « Γιβραλτὰρ συνιστᾷ τὴν ***κλεῖδα*** τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, καὶ ***γέφυραν*** μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς». Ὡς «τὸ Σουὲζ συνιστᾷ τὴν ***κλεῖδα*** τῆς Μεσογείου καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ (μέσῳ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης) καὶ ***γέφυραν*** συνδέουσαν τὴν Ἀσίαν μετὰ τῆς Ἀφρικῆς». Οὕτως τὰ παρὰ τὴν Προποντίδα Στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἀποτελοῦσι «***τὴν κλεῖδα τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ γέφυραν, συνδέουσαν τὴν Εὐρώπην μετὰ τῆς Ἀσίας***». Ὁ κύριος ἄρα τῶν Στενῶν τούτων εἶνε προφανὲς ὅτι κέκτηται πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας. Δύναται οὕτως νὰ παρενοχλῆται σοβαρῶς ἢ καὶ νὰ διακόπτηται παντελῶς, δι' ἐντεῦθεν ἐξορμήσεως στόλου : α) Ἡ θαλασσία πρὸς τὰς Ἰνδίας, μέσῳ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Σουέζ, ὑγρὰ ὁδός, ἐν πάσῃ στιγμῇ· καὶ β) Ἡ ἀπὸ τῆς Μέσης Εὐρώπης διὰ τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Εὐξείνου Πόντου, τῶν Καυκασίων χωρῶν, τῆς Κασπίας πρὸς τὸ Τουρκεστάν, τὴν Περσίαν καὶ τὰς Ἰνδίας, ἐν Ἀσίᾳ ἄγουσα, τρίτη, αὐτή, μεγάλη ὅδευσις. Εἶνε πρόδηλον ὅτι, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Προποντίδος, ἐν κεντρικῷ σημείῳ, δύναται ν' ἀποβῇ διὰ τὰς διευθύνσεις τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τούτων σοβαρὸς ἀπειλητικὸς κίνδυνος πᾶσα ἀπὸ τῆς Προποντίδος ἐξορμῶσα ναυτικὴ ἐπιδρομή. Εἶνε ἄρα πρόδηλος ἡ μεγάλη διὰ τὰς στρατηγικὰς γραμμὰς τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης στρατιωτικὴ σπουδαιότης καὶ ἀξία τῆς λεκάνης τῆς Προποντίδος καὶ τῶν Στενῶν. Αἱ δὲ ἑκατέρωθεν χῶραι, ἡ χερσόνησος τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης καὶ αἱ Μικρασιατικαὶ σχετικαὶ ἀκταί, οἴκοθεν

συνάγεται ποίαν σοβαρὰν ἐπιρροὴν ἐνασκοῦσιν ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως ὡς πρὸς τὴν ἐξασφάλισιν πάντων τῶν ἐκ τῆς κατοχῆς τῶν Στενῶν ἀπορρεόντων στρατηγικῶν κατὰ θάλασσαν πλεονεκτημάτων, ὧν ἀκροθιγῶς μόνον ἐνταῦθα ἐμνήσθημεν.

6) Ἡ κατοχὴ τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐξασφαλίζει συγχρόνως καὶ τὴν ἐπὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κυριαρχίαν. Οὐδὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ τις ἀσφαλὴς ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἐὰν μὴ πρότερον ἐκκαθαρίσῃ τὴν κατάστασιν ἐν τοῖς Στενοῖς ἐξασφαλιζόμενος ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης. Πράγματι δὲ, ἐν ἀντιθέτῳ ἐκδοχῇ, θὰ ἐκινδύνευεν ὁ εἰς Μ. Ἀσίαν ἀποβιβαζόμενος στρατὸς, ν' ἀποκοπῇ ἐν πάσῃ στιγμῇ, ἀπομονούμενος ἐκεῖ, ἢ θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς τὰ ἴδια, εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἀπὸ Α. Θράκης ἀπειλοῦσαν τὴν ἰδίαν ἑστίαν ἐχθρικὴν ἐπιβολήν. Ἐφ' ὅσον ἄρα τὰ Στενὰ καὶ ἡ Προποντὶς μένουσιν εἰς χεῖρας τοῦ ἀντιπάλου, ἢ δὲν, ἀποτελοῦσιν οὐδετέραν ζώνην, ἀπαραβίαστον διεθνῶς, δέον νὰ νοηθῇ ὑποθέτομεν, ὅτι ἡ κυρία στρατιωτικὴ ὁδευσις ἡ ὁδηγοῦσα πρὸς Μικρὰν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Βαλκανικῆς ἄγει, οὐχὶ διὰ τῆς ὑγρᾶς ἐπιφανείας τοῦ Αἰγαίου, ἀλλὰ διὰ τῶν ἑκατέρωθεν τῆς Προποντίδος θαλασσίων Στενῶν. Μόνον οὕτως βαίνει τις ἐπὶ βάσεων ἑδραίων καὶ ἀσφαλῶν. Οὕτως ἐνήργησαν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, οἱ Γαλάται, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Σταυροφόροι κλπ., ἀλλὰ καὶ κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν καὶ ἀντίστροφον ἐπιδιωκτέον σκοπὸν, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἄραβες, οἱ Τοῦρκοκλπ. Ὁμοιομόρφως πάντοτε ἐπὶ τῶν ἁδρῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν γραμμῶν σκέπτονται οἱ στρατιωτικοὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν.

ΝΙΚ. Κ. ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ
Σ)χης Ἱππικοῦ